Τιμή δρχ. 30

Ι. Β. ΣΤΑΛΙΝ: Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Ι. Β. ΣΤΑΛΙΝ

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

«ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ»
ΑΘΗΝΑ 1975

И. Сталин.

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΕΝΩΘΕΙΤΕ!

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΕΚΙΝΟ 1974

Ι. Β. ΣΤΑΛΙΝ

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Μετάφραση
ἀπὸ τὸ γαλλικὸ κείμενο
τῆς κινέζικης ἔκδοσης
ΜΑΡΙΚΑΣ ΜΑΛΑΦΕΚΑ

«ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ»
ΑΘΗΝΑ 1975

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ[1]

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ *

Ἡ παροῦσα ἔκδοση: **Ὁ Μαρξισμὸς καὶ τὰ προβλήματα γλωσσολογίας** ἔγινε σύμφωνα μὲ τὶς μεταφράσεις ποὺ ὑπάρχουν στὴ γαλλικὴ γλώσσα καὶ μὲ βάση μιὰ ἀντιπαραβολή τους μὲ τὸ κινέζικο κείμενο, ποὺ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὶς Ἐ κ δ ό σ ε ι ς τ ο ῦ Λ α ο ῦ τοῦ Πεκίνου, τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1971.

Οἱ σημειώσεις ποὺ παρατίθενται στὸ τέλος τοῦ βιβλίου συντάχθηκαν σύμφωνα μὲ τὶς ἀντίστοιχες τῆς κινέζικης ἔκδοσης τῶν Ἐ κ δ ό σ ε ω ν τ ο ῦ Λ α ο ῦ τοῦ Πεκίνου καὶ μὲ ἐκεῖνες τῶν γαλλικῶν μεταφράσεων ποὺ ὑπάρχουν.

(*) Τῆς κινέζικης ἔκδοσης στὰ γαλλικά. Σημ. ἑλλ. μετάφ.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΜΑΡΞΙΣΜΟ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Μιὰ ὁμάδα νεολαίων συντρόφων μοῦ ζήτησε νὰ ἐκθέσω στὸν τύπο τὴ γνώμη μου γιὰ τὰ προβλήματα γλωσσολογίας, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾶ τὸ μαρξισμὸ στὴ γλωσσολογία.

Καθὼς δὲν εἶμαι γλωσσολόγος, δὲ μπορῶ βέβαια νὰ δώσω πλήρη ἱκανοποίηση στοὺς συντρόφους. Ὅσο γιὰ τὸ μαρξισμὸ στὴ γλωσσολογία, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες κοινωνικὲς ἐπιστῆμες, αὐτὸ εἶναι ἕνα ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο, γνωρίζοντάς το, μπορῶ νὰ μιλήσω. Γι' αὐτὸ δέχτηκα ν' ἀπαντήσω σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐρωτήσεις ποὺ ἔβαλαν οἱ σύντροφοι.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι ἕνα ἐποικοδόμημα πάνω στὴ βάση;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ὄχι, αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό.

Ἡ βάση εἶναι τὸ οἰκονομικὸ καθεστὼς τῆς κοινωνίας σ' ἕνα δοσμένο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής της. Τὸ ἐποικοδόμημα εἶναι οἱ πολιτικές, νομικές, θρησκευτικές, καλλιτεχνικὲς, φιλοσοφικὲς ἀπόψεις τῆς κοινωνίας καὶ οἱ πολιτικοί, νομικοὶ καὶ ἄλλοι θεσμοὶ ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτές.

Κάθε βάση ἔχει τὸ δικό της ἐποικοδόμημα ποὺ τῆς ἀντιστοιχεῖ. Ἡ βάση τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος ἔχει τὸ ἐποικοδόμημά της, τὶς δικές της πολιτικές, νομικὲς καὶ ἄλλες ἀπόψεις μὲ τοὺς ἀντίστοιχους θεσμούς. Ἡ καπιταλιστικὴ βάση ἔχει τὸ δικό της ἐποικοδόμημα καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ βάση τὸ δικό της. Ὅταν ἡ βάση διαφοροποιεῖται ἢ καταστρέφεται, τὸ ἐποικοδόμημά της διαφοροποιεῖται ἢ καταστρέφεται μὲ τὴ σειρά του. Καὶ ὅταν μιὰ καινούργια βάση γεννιέται, γεννιέται μὲ τὴ σειρά του καὶ ἕνα καινούργιο ἐποικοδόμημα ποὺ τῆς ἀντιστοιχεῖ.

Ἀπ' τὴν ἄποψη αὐτή, ἡ γλώσσα διαφέρει ριζικὰ ἀπ' τὸ ἐποικοδόμημα. Ἂς πάρουμε τὸ παράδειγμα τῆς ρώσικης κοινωνίας καὶ τῆς ρώσικης γλώσσας. Στὴ διάρκεια τῶν τριάντα τελευταίων χρόνων, ἡ παλιὰ καπιταλιστικὴ βάση καταστράφηκε στὴ Ρωσία καὶ χτίστηκε μιὰ νέα βάση, ἡ σοσιαλιστική. Κατὰ συνέπεια, τὸ ἐποικοδόμημα τῆς καπιταλιστικῆς βάσης καταστράφηκε

καὶ δημιουργήθηκε ἕνα νέο ἐποικοδόμημα ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ σοσιαλιστικὴ βάση. Οἱ παλιοὶ πολιτικοί, νομικοὶ καὶ ἄλλοι θεσμοὶ ἀντικαταστάθηκαν λοιπὸν ἀπὸ νέους θεσμούς, σοσιαλιστικούς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτά, ἡ ρώσικη γλώσσα παρέμεινε βασικὰ αὐτὸ ποὺ ἦταν πρὶν τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη.

Τί ἔχει ἀλλάξει ἀπὸ τότε στὴ ρώσικη γλώσσα; Τὸ λεξιλόγιο τῆς ρώσικης γλώσσας ἄλλαξε ὡς ἕνα βαθμό. Ἄλλαξε μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἐμπλουτίστηκε μὲ σημαντικὸ ἀριθμὸ νέων λέξεων καὶ νέων ἐκφράσεων ποὺ βγῆκαν στὴν ἐπιφάνεια μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς νέας σοσιαλιστικῆς παραγωγῆς, μὲ τὴν ἐμφάνιση ἑνὸς νέου Κράτους, μιᾶς νέας σοσιαλιστικῆς κουλτούρας, ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, μιᾶς νέας ἠθικῆς καὶ τέλος μὲ τὴν πρόοδο τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀρκετὲς ἀπ' τὶς λέξεις καὶ τὶς ἐκφράσεις ἄλλαξαν νόημα κι' ἀπόχτησαν νέα σημασία, πολλὲς ξεπερασμένες λέξεις ἐξαφανίστηκαν ἀπ' τὸ λεξιλόγιο. Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου καὶ τὸ γραμματικὸ σύστημα τῆς ρώσικης γλώσσας ποὺ ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιό της, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς καπιταλιστικῆς βάσης ὄχι μόνο δὲν καταστράφηκαν καὶ δὲν ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ μιὰ νέα οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου καὶ ἕνα νέο γραμματικὸ σύστημα τῆς γλώσσας, ἀλλ' ἀντίθετα διατηρήθηκαν ἀνέπαφα καὶ ἐπέζησαν χωρὶς καμιὰ κάπως σοβαρὴ διαφοροποίηση· διατηρήθηκαν ἀκριβῶς σὰ θεμέλιο τῆς σημερινῆς ρώσικης γλώσσας.

Ἂς συνεχίσουμε. Τὸ ἐποικοδόμημα γεννιέται ἀπ' τὴ βάση, ἀλλ' αὐτὸ δὲ σημαίνει καθόλου πὼς ἀρκεῖται στὸ νὰ ἀνταγακλᾶ τὴ βάση, ὅτι εἶναι παθητικό, οὐδέτερο, ὅτι δείχνει ἀδιαφορία γιὰ τὴν τύχη τῆς βάσης, γιὰ τὴν τύχη τῶν τάξεων, γιὰ τὸ χαραχτήρα τοῦ καθεστῶτος. Ἀντίθετα, μόλις ὑπάρξει, γίνεται μιὰ τεράστια ἐνεργητικὴ δύναμη, βοηθᾶ δραστήρια τὴ βάση του νὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ καὶ νὰ σταθεροποιηθεῖ· κάνει τὰ πάντα γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ νέο καθεστὼς ν' ἀποτελειώσει τὴν καταστροφὴ τῆς παλιᾶς βάσης καὶ τῶν παλιῶν τάξεων καὶ νὰ τὶς ἐξολοθρέψει.

Δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι διαφορετικά. Τὸ ἐποικοδόμημα γεννήθηκε ἀπὸ τὴ βάση, ἀκριβῶς γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσει, νὰ τὴ βοηθήσει δραστήρια νὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ καὶ νὰ σταθεροποιηθεῖ, νὰ

παλέψει δραστήρια ὥστε νὰ διαλύσει τὴν ξεπερασμένη παλιὰ βάση μαζὶ μὲ τὸ παλιό της ἐποικοδόμημα. Ἀρκεῖ τὸ ἐποικοδόμημα νὰ ἀρνηθεῖ νὰ παίξει αὐτὸ τὸ ρόλο τοῦ ὀργάνου καὶ ἀπὸ τὴ θέση τῆς δραστήριας ὑπεράσπισης τῆς βάσης του νὰ περάσει σὲ μιὰ παθητικὴ στάση ἀπέναντί της, σὲ μιὰ στάση ἴδια ἀπέναντι σ' ὅλες τὶς τάξεις, γιὰ νὰ χάσει τὴν ἰδιότητά του καὶ νὰ πάψει νἄναι ἐποικοδόμημα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ γλώσσα διαφέρει ριζικὰ ἀπ' τὸ ἐποικοδόμημα. Ἡ γλώσσα δὲ γεννήθηκε ἀπ' αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴ βάση, παλιὰ ἢ νέα, στοὺς κόλπους μιᾶς δοσμένης κοινωνίας, ἀλλὰ ἀπ' ὁλόκληρη τὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν βάσεων στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων. Δὲν εἶναι τὸ ἔργο μιᾶς ὁποιασδήποτε τάξης, ἀλλὰ ὅλης τῆς κοινωνίας, ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, εἶναι τὸ ἔργο τῶν προσπαθειῶν γενεῶν καὶ γενεῶν. Δημιουργήθηκε ὄχι γιὰ τὶς ἀνάγκες μιᾶς ὁποιασδήποτε τάξης, ἀλλὰ γιὰ τὶς ἀνάγκες ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας, γιὰ ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο δημιουργήθηκε σὰ γλώσσα ὅλου τοῦ λαοῦ, μοναδικὴ γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία καὶ κοινὴ γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας. Ἄρα, ὁ ρόλος ὀργάνου ποὺ παίζει ἡ γλώσσα σὰ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, δὲ συνίσταται στὸ νὰ ὑπηρετεῖ μιὰ τάξη σὲ βάρος ἄλλων τάξεων, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετεῖ ἀδιάφορα ὅλη τὴν κοινωνία, ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ γλώσσα μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσει τὸ ἴδιο καλὰ τὸ παλιὸ καθεστὼς ποὺ ψυχορραγεῖ καὶ τὸ νέο ἀνερχόμενο καθεστώς, τὴν παλιὰ βάση καὶ τὴν καινούργια, τοὺς ἐκμεταλλευτὲς καὶ τοὺς ἐκμεταλλευόμενους.

Δὲν εἶναι μυστικὸ γιὰ κανένα πὼς ἡ ρώσικη γλώσσα ὑπηρέτησε τὸ ἴδιο καλὰ τὸ ρώσικο καπιταλισμὸ καὶ τὴ ρώσικη ἐστικὴ κουλτούρα πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη, ὅπως ὑπηρετεῖ τώρα τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστὼς καὶ τὴ σοσιαλιστικὴ κουλτούρα τῆς ρώσικης κοινωνίας.

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν οὐκρανική, τὴ λευκορώσικη, τὴν οὐζμπέκικη, τὴν καζάκικη, τὴ γεωργιανή, τὴν ἀρμένικη, τὴν ἐσθονική, τὴ λεττονική, τὴ λιθουανική, τὴ μολδαυική, τὴν τατάρικη, τὴν ἀζερμπαϊτζάνικη, τὴ μπακίρικη, τὴν τουρκμε-

γική καὶ ἄλλες γλῶσσες τῶν σοβιετικῶν ἐθνοτήτων, ποὺ ὑπηρέτησαν τὸ ἴδιο καλὰ τὸ παλιὸ ἀστικὸ καθεστὼς αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ὅπως ὑπηρετοῦν τὸ νέο, σοσιαλιστικὸ καθεστώς.

Δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι διαφορετικά. Ἡ γλώσσα ὑπάρχει, ἡ γλώσσα δημιουργήθηκε ἀκριβῶς γιὰ νὰ ὑπηρετήσει τὴν κοινωνία σὰ σύνολο, σὰ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ εἶναι κοινὴ γιὰ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας καὶ μοναδικὴ γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ νὰ ὑπηρετήσει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν τάξη στὴν ὁποία ἀνήκουν. Ἀρκεῖ ἡ γλώσσα νὰ ἐγκαταλείψει αὐτὴ τὴ θέση τοῦ κοινοῦ ὀργάνου ὅλου τοῦ λαοῦ, ἀρκεῖ νὰ πάρει μιὰ θέση ποὺ τείνει νὰ προτιμήσει, νὰ ὑποστηρίξει μιὰ ὁποιαδήποτε κοινωνικὴ ὁμάδα σὲ βάρος ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων γιὰ νὰ χάσει τὴν ἰδιότητά της, νὰ πάψει νὰ εἶναι ἕνα μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους στὴν κοινωνία, γιὰ νὰ καταντήσει μιὰ συνθηματικὴ γλώσσα μιᾶς ὁποιασδήποτε κοινωνικῆς ὁμάδας, γιὰ νὰ ξεπέσει καὶ νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ἐξαφάνιση

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ γλώσσα, ποὺ διαφέρει κατ' ἀρχὴ ἀπὸ τὸ ἐποικοδόμημα, δὲ διαχωρίζεται ὅμως ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα παραγωγῆς, τὶς μηχανὲς γιὰ παράδειγμα, ποὺ ἀδιάφορες ἀπέναντι στὶς τάξεις, ὅπως καὶ ἡ γλώσσα, μποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν ἐξ ἴσου τὸ καπιταλιστικὸ καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστώς.

Ἀκόμα, τὸ ἐποικοδόμημα εἶναι προϊὸν μιᾶς ἐποχῆς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξε καὶ λειτούργησε μιὰ δοσμένη οἰκονομικὴ βάση. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ τοῦ ἐποικοδομήματος δὲν εἶναι μακρᾶς διαρκείας· τὸ ἐποικοδόμημα διαλύεται καὶ ἐξαφανίζεται μὲ τὴ διάλυση καὶ ἐξαφάνιση τῆς δοσμένης βάσης.

Ἡ γλώσσα, ἀντίθετα, εἶναι τὸ προϊὸν μιᾶς ὁλόκληρης σειρᾶς ἐποχῶν στὴ διάρκεια τῶν ὁποίων ἀποκρυσταλλώνεται, ἐμπλουτίζεται, ἐξελίσσεται, βελτιώνεται. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ μιᾶς γλώσσας εἶναι ἄπειρα μακρύτερη ἀπ' τὴ ζωὴ ὁποιασδήποτε βάσης, ἀπ' τὴ ζωὴ ὁποιουδήποτε ἐποικοδομήματος. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ ἐξηγεῖ τὸ ὅτι ἡ γέννηση καὶ ἡ καταστροφὴ ὄχι μόνο μιᾶς βάσης καὶ τοῦ ἐποικοδομήματός της, ἀλλὰ πολλῶν βάσεων καὶ τῶν ἐποικοδομημάτων ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτές, δὲν ὁδηγοῦν, στὴν ἱστορία, στὴν καταστροφὴ μιᾶς δοσμένης γλώσσας, στὴν καταστροφὴ

τῆς δομῆς της καὶ στὴ γέννηση μιᾶς νέας γλώσσας μ' ἕνα νέο λεξιλόγιο κι' ἕνα νέο γραμματικὸ σύστημα.

Πέρασαν πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Πούσκιν. Στὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν χρόνων τὸ φεουδαρχικὸ καὶ τὸ καπιταλιστικὸ καθεστὼς στὴ Ρωσία γκρεμίστηκαν καὶ ἐμφανίστηκε ἕνα τρίτο, τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστώς. Κατὰ συνέπεια δύο βάσεις μὲ τὰ ἐποικοδομήματά τους ἐξαφανίστηκαν καὶ ἐμφανίστηκε μιὰ νέα, ἡ σοσιαλιστικὴ βάση μὲ τὸ ἐποικοδόμημά της. Ἀλλὰ ἂν πάρουμε π.χ. τὴ ρώσικη γλώσσα, διαπιστώνουμε πὼς στὸ μεγάλο αὐτὸ χρονικὸ διάστημα δὲν ὑπέστη κανένα μετασχηματισμὸ καὶ ὅτι, ὡς πρὸς τὴ δομή της, ἡ ρώσικη γλώσσα τῶν ἡμερῶν μας λίγο διαφέρει ἀπ' αὐτὴ τοῦ Πούσκιν.

Τί ἔχει ἀλλάξει σ' αὐτὸ τὸ διάστημα στὴ ρώσικη γλώσσα; Τὸ λεξιλόγιό της πλουτίστηκε σημαντικά, πάρα πολλὲς ξεπερασμένες λέξεις ἐξαφανίστηκαν ἀπ' τὸ λεξικό, τὸ νόημα πολλῶν λέξεων διαφοροποιήθηκε, τὸ γραμματικὸ σύστημα τῆς γλώσσας βελτιώθηκε. Ὅσο γιὰ τὴ δομὴ τῆς γλώσσας τοῦ Πούσκιν μὲ τὸ γραμματικό της σύστημα καὶ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της, διατηρήθηκε στὶς βασικές της γραμμὲς σὰ θεμέλιο τῆς σημερινῆς ρώσικης γλώσσας.

Αὐτὸ γίνεται πολὺ καλὰ ἀντιληπτό. Πραγματικά, γιατὶ θὰ ἦταν ἀναγκαῖο μετὰ ἀπὸ κάθε ἐπανάσταση νὰ καταστρέφεται ἡ ὑπάρχουσα δομὴ τῆς γλώσσας, τὸ γραμματικό της σύστημα καὶ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της καὶ νὰ ἀντικαθίστανται ἀπὸ νέες, ὅπως συμβαίνει συνήθως μὲ τὸ ἐποικοδόμημα; Σὲ τί θὰ ἐξυπηρετοῦσε ἂν «νερό», «γῆ», «βουνό», «δάσος», «ψάρι», «ἄνθρωπος», «περπατῶ», «κάνω», «παράγω», «ἐμπορεύομαι» κλπ. δὲν ὀνομάζονταν πιὰ νερό, γῆ, βουνό, κλπ. ἀλλὰ διαφορετικά; Σὲ τί θὰ ἐξυπηρετοῦσε ἂν πραγματοποιοῦνταν ἀλλαγὲς στὶς λέξεις τῆς γλώσσας καὶ ἂν ὁ συνδυασμὸς τῶν λέξεων σὲ μιὰ πρόταση δὲ γίνονταν πιὰ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπάρχουσα γραμματική, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ κάποια ἄλλη; Ποιὰ χρησιμότητα θὰ εἶχε γιὰ τὴν ἐπανάσταση μιὰ τέτια ἀναστάτωση στὴ γλώσσα; Ἡ ἱστορία γενικὰ δὲν κάνει τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιβάλλει ἄμεσα ἡ ἀναγκαιότητα. Ἀναρωτιέται κανεὶς ποιὰ θᾶταν ἡ ἀναγκαιότητα τῆς γλωσσικῆς ἀναστά-

τωσης, ἀφοῦ ἔχει ἀποδειχθεῖ πὼς ἡ ὑπάρχουσα γλώσσα μὲ τὴ δομή της εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς ἐντελῶς κατάλληλη νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἀνάγκες τοῦ νέου καθεστῶτος. Μποροῦμε καὶ ὀφείλουμε νὰ καταστρέψουμε τὸ παλιὸ ἐποικοδόμημα καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσουμε μέσα σὲ μερικὰ χρόνια μ' ἕνα νέο, γιὰ νὰ προωθήσουμε τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ πῶς θὰ καταστρέψουμε τὴν ὑπάρχουσα γλώσσα καὶ θὰ βάλουμε στὴ θέση της μιὰ ἄλλη νέα γλώσσα, μέσα σὲ μερικὰ χρόνια, χωρὶς νὰ ἐπιφέρουμε ἀναρχία στὴν κοινωνικὴ ζωή, χωρὶς νὰ δημιουργήσουμε τὴν ἀπειλὴ μιᾶς ἀποσύνθεσης τῆς κοινωνίας; Ποιὸς λοιπόν, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιο Δὸν Κιχώτη, θὰ μποροῦσε νὰ ἀναλάβει μιὰ τέτια προσπάθεια;

Τέλος, ὑπάρχει ἀκόμα μιὰ ριζικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ἐποικοδόμημα καὶ στὴ γλώσσα. Τὸ ἐποικοδόμημα δὲν εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένο μὲ τὴν παραγωγή, μὲ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴν παραγωγή, παρὰ μόνο μὲ ἔμμεσο τρόπο, μέσω τῆς οἰκονομίας, μέσω τῆς βάσης. Ἔτσι, τὸ ἐποικοδόμημα δὲν ἀνταναικλᾶ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ συμβαίνουν στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων μὲ ἄμεσο καὶ ἀπόλυτο τρόπο, ἀλλὰ σὰν ἀπόρροια τῶν ἀλλαγῶν τῆς βάσης, μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῶν ἀλλαγῶν ποὺ ἐπέρχονται στὴ βάση, λόγω τῶν ἀλλαγῶν στὴν παραγωγή. Πράγμα ποὺ σημαίνει πὼς ἡ σφαίρα δράσης τοῦ ἐποικοδομήματος εἶναι στενὴ καὶ περιορισμένη.

Ἡ γλώσσα, ἀντίθετα, εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὄχι μόνο μὲ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα, ἀλλὰ μὲ ὅλες τὶς ἄλλες δραστηριότητες τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς δουλειᾶς του, ἀπὸ τὴν παραγωγὴ μέχρι τὴ βάση κι' ἀπὸ τὴ βάση μέχρι τὸ ἐποικοδόμημα. Γι' αὐτὸ ἡ γλώσσα ἀνταναικλᾶ τὶς ἀλλαγὲς στὴν παραγωγὴ μὲ ἄμεσο κι' ἀπόλυτο τρόπο, χωρὶς νὰ περιμένει τὶς ἀλλαγὲς στὴ βάση. Γι' αὐτὸ ἡ σφαίρα δράσης τῆς γλώσσας, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητας τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πολὺ πιὸ πλατιὰ καὶ ποικιλόμορφη ἀπὸ τὴ σφαίρα δράσης τοῦ ἐποικοδομήματος. Ἀκόμα περισσότερο, εἶναι πραχτικὰ ἀπεριόριστη.

Νὰ ὁ οὐσιαστικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ γλώσσα, ἡ ἀκριβέ-

στερα τὸ λεξιλόγιό της, εἶναι σὲ μιὰ κατάσταση σχεδὸν ἀσταμάτητων ἀλλαγῶν. Ἡ ἀσταμάτητη ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μεταφορῶν, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴ γλώσσα νὰ ἐμπλουτίζει τὸ λεξιλόγιό της μὲ νέες λέξεις καὶ νέες ἐκφράσεις ποὺ εἶναι ἀναγκαῖες σ' αὐτὴ τὴν ἀνάπτυξη. Καὶ ἡ γλώσσα ποὺ ἀνταναικλᾶ ἄμεσα αὐτὲς τὶς ἀνάγκες, ἐμπλουτίζει πράγματι τὸ λεξιλόγιό της μὲ νέες λέξεις καὶ τελειοποιεῖ τὸ γραμματικό της σύστημα.

Ἔτσι:

α) Ἕνας μαρξιστὴς δὲ μπορεῖ νὰ θεωρεῖ τὴ γλώσσα σὰν ἕνα ἐποικοδόμημα πάνω στὴ βάση.

β) Νὰ συγχέουμε τὴ γλώσσα μὲ τὸ ἐποικοδόμημα εἶναι ἕνα σοβαρὸ σφάλμα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ γλώσσα εἶχε καὶ διατηρεῖ πάντα ταξικὸ χαραχτήρα, ὅτι δὲν ὑπάρχει γλώσσα κοινὴ καὶ μοναδικὴ γιὰ τὴν κοινωνία, γλώσσα ποὺ νὰ μὴν ἔχει ταξικὸ χαραχτήρα, ἀλλὰ ποὺ ν' ἀνήκει σ' ὅλο τὸ λαό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ὄχι, αὐτὸ εἶναι λάθος.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβουμε πὼς σὲ μιὰ ἀταξικὴ κοινωνία δὲ θὰ γινόταν λόγος γιὰ ταξικὴ γλώσσα. Τὸ καθεστὼς τῆς πρωτόγονης κοινότητας, τὸ καθεστὼς τῶν γενῶν, ἀγνοοῦσε τὶς τάξεις καὶ κατὰ συνέπεια δὲ μποροῦσε νὰ ὑπάρχει ταξικὴ γλώσσα στὶς συνθῆκες ἐκεῖνες. Ἡ γλώσσα ἦταν κοινή, μοναδικὴ γιὰ ὅλη τὴν κοινότητα. Ἡ ἀντίρρηση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐννοοῦμε σὰν τάξη κάθε ἀνθρώπινη κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς πρωτόγονης κοινότητας, δὲν εἶναι μιὰ ἀντίρρηση, ἀλλὰ ἕνα λογοπαίγνιο ποὺ δὲν ἀξίζει νὰ ἀντικρούσουμε.

Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ μετέπειτα ἐξέλιξη, ἀπὸ τὶς γλῶσσες τῶν γενῶν στὶς γλῶσσες τῶν φυλῶν, ἀπὸ τὶς γλῶσσες τῶν φυλῶν στὶς γλῶσσες τῶν ἐθνοτήτων κι' ἀπὸ τὶς γλῶσσες τῶν ἐθνοτήτων στὶς ἐθνικὲς γλῶσσες, παντοῦ, σ' ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἐξέλιξης, ἡ γλώσσα σὰ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς κοινωνίας

ὑπῆρξε κοινὴ καὶ μοναδικὴ γιὰ τὴν κοινωνία, ἐξυπηρέτησε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κοινωνική τους κατάσταση.

Δὲ μιλῶ ἐδῶ γιὰ τὶς αὐτοκρατορίες τῶν περιόδων τῆς δουλείας ἢ τοῦ μεσαίωνα, γιὰ παράδειγμα, τὶς αὐτοκρατορίες τοῦ Κύρου ἢ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Καίσαρα ἢ τοῦ Καρλομάγνου, ποὺ δὲν εἶχαν καμιὰ δική τους οἰκονομικὴ βάση κι' ἀντιπροσώπευαν ἐφήμερους κι' ἐλάχιστα σταθεροὺς στρατιωτικοὺς καὶ διοικητικοὺς σχηματισμούς. Αὐτὲς οἱ αὐτοκρατορίες δὲν εἶχαν οὔτε μποροῦσαν νὰ ἔχουν ἐνιαία γλώσσα γιὰ ὁλόκληρη τὴν αὐτοκρατορία καὶ κατανοητὴ ἀπ' ὅλα τὰ μέλη της. Ἀντιπροσώπευαν μιὰ συνάθροιση φυλῶν καὶ ἐθνοτήτων ποὺ ζοῦσαν τὴ δική τους ζωὴ καὶ εἶχαν τὶς δικές τους γλῶσσες. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γι' αὐτὲς τὶς αὐτοκρατορίες καὶ γιὰ ἄλλες παρόμοιες, ἀλλὰ γιὰ φυλὲς καὶ ἐθνότητες ποὺ ἦταν κομμάτια τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχαν δική τους οἰκονομικὴ βάση καὶ εἶχαν γλῶσσες σχηματισμένες ἀπὸ πολὺ παλιά. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει πὼς οἱ γλῶσσες αὐτῶν τῶν φυλῶν καὶ ἐθνοτήτων δὲν εἶχαν ταξικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἦταν γλῶσσες κοινὲς γιὰ τοὺς πληθυσμούς, τὶς φυλὲς καὶ τὶς ἐθνότητες καὶ ἦταν κατανοητὲς ἀπ' ὅλα τους τὰ μέλη.

Βέβαια, παράλληλα ὑπῆρχαν διάλεκτοι, τοπολαλιές, ἀλλὰ ἡ μοναδικὴ καὶ κοινὴ γλώσσα τῆς φυλῆς ἢ τῆς ἐθνότητας ὑπερεῖχε ἀπὸ τὶς τοπολαλιὲς καὶ τὶς ὑπότασσε.

Στὴ συνέχεια, μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ καπιταλισμοῦ, τὴν ἐξαφάνιση τῆς φεουδαρχικῆς διαίρεσης καὶ τὸ σχηματισμὸ μιᾶς ἐθνικῆς ἀγορᾶς, ἐθνότητες ἐξελίχτηκαν σὲ ἔθνη, καὶ οἱ γλῶσσες τῶν ἐθνοτήτων σὲ ἐθνικὲς γλῶσσες. Ἡ ἱστορία μᾶς μαθαίνει πὼς μιὰ ἐθνικὴ γλώσσα δὲν εἶναι ταξικὴ γλώσσα, ἀλλὰ γλώσσα κοινὴ γιὰ τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ, κοινὴ γιὰ τὰ μέλη τοῦ ἔθνους καὶ ἐνιαία γιὰ τὸ ἔθνος.

Εἰπώθηκε πιὸ πάνω, ὅτι ἡ γλώσσα σὰ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους στὴν κοινωνία ἐξυπηρετεῖ ἐξ ἴσου ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ ἐκδηλώνει ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἕνα εἶδος ἀδιαφορίας ἀπέναντι στὶς τάξεις. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι, οἱ διάφορες κοινωνικὲς ὁμάδες καὶ τάξεις κάθε ἄλλο παρὰ ἀδιαφορία δείχνουν ἀπέναντι στὴ γλώσσα. Προσπαθοῦν νὰ τὴ χρησιμοποιή-

σουν γιὰ τὸ συμφέρον τους, νὰ τῆς ἐπιβάλουν τὸ ἰδιαίτερό τους λεξιλόγιο, τοὺς ἰδιαίτερους ὅρους τους, τὶς ἰδιαίτερες ἐκφράσεις τους. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, διακρίνονται ἰδιαίτερα τὰ ἀνώτερα στρώματα τῶν κυρίαρχων τάξεων ποὺ ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὸ λαό καὶ ποὺ τὸν μισοῦν: ἡ εὐγενὴς ἀριστοκρατία καὶ τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀστικῆς τάξης. Σχηματίζονται διάλεκτοι, συνθηματικὲς «ταξικὲς» γλῶσσες καὶ «γλῶσσες» τοῦ σαλονιοῦ. Στὴ λογοτεχνία αὐτὲς οἱ διάλεκτοι καὶ συνθηματικὲς γλῶσσες συχνὰ χαραχτηρίζονται λαθεμένα σὰ γλῶσσες: ἡ «εὐγενὴς γλώσσα», ἡ «ἀστικὴ γλώσσα» σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν «προλεταριακὴ γλώσσα» καὶ τὴ «χωριάτικη γλώσσα». Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας, ὅσο παράξενο κι' ἂν μπορεῖ νὰ φαίνεται αὐτό, φτάνουν στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἐθνικὴ γλώσσα εἶναι ἕνας μῦθος, κι' ὅτι στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχουν παρὰ ταξικὲς γλῶσσες.

Πιστεύω πὼς δὲν ὑπάρχει πιὸ λαθεμένο πράγμα ἀπ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα. Μποροῦμε νὰ δοῦμε αὐτὲς τὶς διαλέκτους καὶ τὶς συνθηματικὲς γλῶσσες σὰ γλῶσσες; Ὄχι, εἶναι ἀδύνατο. Ἀδύνατο, κατ' ἀρχή, γιατὶ αὐτὲς οἱ διάλεκτοι κι' αὐτὲς οἱ συνθηματικὲς γλῶσσες δὲν ἔχουν δικά τους γραμματικὰ συστήματα οὔτε βάσεις λεξιλόγιου — τὶς δανείζονται ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ γλώσσα. Ἀδύνατο, ἀκόμα, γιατὶ οἱ διάλεκτοι καὶ οἱ συνθηματικὲς γλῶσσες ἔχουν μιὰ στενὴ σφαίρα κυκλοφορίας ἀνάμεσα στὰ ἀνώτερα στρώματα αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς τάξης καὶ δὲν κάνουν καθόλου γιὰ μέσο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ,στὴν κοινωνία στὸ σύνολό της. Τὶ βρίσκουμε λοιπὸν ἐκεῖ; Βρίσκουμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ εἰδικὲς λέξεις ποὺ ἀνταναακλοῦν τὰ εἰδικὰ γοῦστα τῆς ἀριστοκρατίας ἢ τῶν ἀνώτερων στρωμάτων τῆς ἀστικῆς τάξης, ἕνα ὁρισμένο ἀριθμὸ ἐκφράσεων καὶ τρόπων ἔκφρασης ποὺ διακρίνονται ἀπ' τὴν ἐπιτήδευση καὶ τὴ λεπτότητά τους καὶ ποὺ δὲν περιέχουν «χοντρὲς» ἐκφράσεις καὶ τρόπους ἔκφρασης τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, βρίσκουμε, τέλος, ἕναν ὁρισμένο ἀριθμὸ ξένων λέξεων. Τὸ οὐσιαστικὸ ὅμως, δηλ. ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν λέξεων καὶ τὸ γραμματικὸ σύστημα, εἶναι δανεισμένα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ γλώσσα ποὺ εἶναι κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό. Κατὰ συνέπεια, οἱ διάλεκτοι καὶ οἱ συνθηματικὲς γλῶσσες ἀποτελοῦν παρακλάδια τῆς κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαὸ ἐθνικῆς γλώσσας, στερημένες ἀπὸ κάθε γλωσσολογικὴ

ἀνεξαρτησία καὶ καταδικασμένες νὰ φυτοζωοῦν. Τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς ὅτι οἱ διάλεκτοι καὶ οἱ συνθηματικὲς γλῶσσες θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν ξεχωριστὲς γλῶσσες, ἱκανὲς νὰ παραμερίσουν καὶ νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν ἐθνικὴ γλώσσα, σημαίνει νὰ χάνει τὴν ἱστορικὴ προοπτικὴ καὶ νὰ ἐγκαταλείπει τὶς μαρξιστικὲς θέσεις.

Ἀναφέρονται στὸ Μάρξ, παραθέτουν ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ἄρθρο του «ἅγιος Μάξ», ὅπου λέγεται ὅτι ὁ ἀστὸς ἔχει «τὴ γλώσσα του», ὅτι αὐτὴ ἡ γλώσσα «εἶναι ἕνα προϊὸν τῆς ἀστικῆς τάξης» (2), ὅτι εἶναι διαβρωμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κερδοσκοπίας καὶ τοῦ παζαρέματος. Ὁρισμένοι σύντροφοι θέλουν ν' ἀποδείξουν μ' αὐτὸ τὸ κομμάτι ὅτι ὁ Μὰρξ εἶχε δῆθεν παραδεχτεῖ τὸν «ταξικὸ χαρακτήρα» τῆς γλώσσας, ὅτι ἀρνιόταν τὴν ὕπαρξη μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς γλώσσας. Ἂν αὐτοὶ οἱ σύντροφοι δείχνονταν ἀντικειμενικοὶ σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, θὰ ὄφειλαν νὰ παραθέσουν ἕνα ἀκόμα κομμάτι τοῦ ἴδιου ἄρθρου «ἅγιος Μάξ», ὅπου ὁ Μὰρξ μελετώντας τοὺς τρόπους σχηματισμοῦ μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς γλώσσας, μιλᾶ γιὰ «συγκέντρωση τῶν διαλέκτων σὲ μιὰ ἐνιαία ἐθνικὴ γλώσσα, σὲ συνάρτηση μὲ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ συγκέντρωση» (3).

Κατὰ συνέπεια ὁ Μὰρξ ἀναγνώριζε τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς γλώσσας, σὰν ἀνώτερη μορφή, στὴν ὁποία εἶναι ὑποταγμένες οἱ διάλεκτοι, σὰν κατώτερες μορφές.

Τότε λοιπόν, τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἀστικὴ γλώσσα ποὺ κατὰ τὸ Μὰρξ «εἶναι ἕνα προϊὸν τῆς ἀστικῆς τάξης»; Ὁ Μὰρξ τὴ θεωροῦσε ἄραγε σὰ μιὰ γλώσσα ὅπως τὴν ἐθνικὴ γλώσσα μὲ τὴ δική της γλωσσολογικὴ δομή; Μποροῦσε ἄραγε νὰ τὴ θεωρεῖ σὰ μιὰ τέτια γλώσσα; Ὄχι βέβαια! Ὁ Μὰρξ ἤθελε ἁπλῶς νὰ πεῖ πὼς οἱ ἀστοὶ εἶχαν μολύνει τὴ μοναδικὴ ἐθνικὴ γλώσσα μὲ τὸ λεξιλόγιό τους τῶν κερδοσκόπων, ὅτι οἱ ἀστοὶ εἶχαν λοιπὸν τὴ δική τους συνθηματικὴ γλώσσα τῶν κερδοσκόπων.

Βγαίνει λοιπὸν τὸ συμπέρασμα πὼς αὐτοὶ οἱ σύντροφοι διαστρέβλωσαν τὴ θέση τοῦ Μάρξ. Καὶ τὴ διαστρέβλωσαν γιατὶ ἀναφέρονται στὸ Μὰρξ ὄχι σὰ μαρξιστές, ἀλλὰ σὰ σχολαστικοί, χωρὶς νὰ πηγαίνουν στὸ βάθος τῶν πραγμάτων.

Ἀναφέρονται στὸν Ἔνγκελς, παραθέτουνε κομμάτια ἀπὸ τὸ ἔργο του: Ἡ κατάσταση τῆς τάξης τῶν ἐργαζομένων στὴν Ἀγγλία, ὅπου λέει ὅτι

«... μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ ἀγγλικὴ ἐργατικὴ τάξη ἔγινε ἕνας λαὸς ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ ἀστικὴ τάξη», ὅτι «οἱ ἐργάτες μιλοῦν ἄλλη διάλεκτο, ἔχουν ἄλλες ἰδέες κι' ἄλλες ἀπόψεις, ἄλλα ἤθη κι' ἄλλες ἠθικὲς ἀρχές, ἄλλη θρησκεία καὶ ἄλλη πολιτικὴ ἀπὸ τὴν ἀστικὴ τάξη» (4). Ἐνισχυμένοι μ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα, ὁρισμένοι σύντροφοι φτάνουν στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἔνγκελς ἀρνιόταν τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἐθνικῆς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό, ὅτι ἐπιβεβαίωνε κατὰ συνέπεια τὸν «ταξικὸ χαραχτήρα» τῆς γλώσσας. Ὁ Ἔνγκελς, εἶναι γεγονός, δὲ μιλᾶ ἐδῶ γιὰ γλώσσα, ἀλλὰ γιὰ διάλεκτο, καταλαβαίνει πολὺ καλὰ πὼς ἡ διάλεκτος σὰν παρακλάδι τῆς ἐθνικῆς γλώσσας δὲ μπορεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει. Ἀλλά, προφανῶς, αὐτοὶ οἱ σύντροφοι δὲ δείχνουν καμιὰ εὐαισθησία γιὰ τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ γλώσσα καὶ διάλεκτο...

Εἶναι προφανὲς πὼς τὸ ἀπόσπασμα δὲν ἔχει σχέση μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, γιατὶ ὁ Ἔνγκελς δὲ μιλᾶ ἐδῶ γιὰ «ταξικὲς γλῶσσες», ἀλλὰ κύρια γιὰ ταξικὲς ἰδέες, ἀπόψεις, ἤθη, ἠθικὲς ἀρχές, θρησκεία, πολιτική. Εἶναι ἐντελῶς σωστὸ ὅτι οἱ ἰδέες, οἱ ἀπόψεις, τὰ ἤθη, οἱ ἠθικὲς ἀρχές, ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν ἀστῶν εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετες ἀπ' αὐτὲς τῶν προλετάριων. Ἀλλὰ τί δουλειὰ ἔχει ἐδῶ ἡ ἐθνικὴ γλώσσα ἢ ὁ «ταξικὸς χαραχτήρας» τῆς γλώσσας; Μήπως ἡ ὕπαρξη ταξικῶν ἀντιθέσεων μέσα στὴν κοινωνία μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει σὰν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ «ταξικοῦ χαραχτήρα» τῆς γλώσσας ἢ ἐνάντια στὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς γλώσσας; Ὁ μαρξισμὸς λέει πὼς ἡ κοινότητα τῆς γλώσσας εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ σημαντικὰ χαραχτηριστικὰ τοῦ ἔθνους, γνωρίζοντας θαυμάσια πὼς ὑπάρχουν ταξικὲς ἀντιθέσεις στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἔθνους. Οἱ σύντροφοι γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος ἀναγνωρίζουν αὐτὴ τὴ μαρξιστικὴ θέση;

Ἀναφέρονται στὸ Λαφάργκ (5) ὑπενθυμίζοντας ὅτι στὴ μπροσούρα του: Ἡ γαλλικὴ γλώσσα πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀναγνωρίζει τὸν «ταξικὸ χαραχτήρα» τῆς γλώσσας καὶ ἀρνιέται, λένε, τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἐθνικῆς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό. Αὐτὸ εἶναι λάθος. Ὁ Λαφάργκ μιλάει πράγματι γιὰ τὴν «εὐγενὴ» ἢ «ἀριστοκρατικὴ» γλώσσα καὶ τὶς συνθηματικὲς γλῶσσες διαφόρων στρωμάτων τῆς

κοινωνίας. Ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ σύντροφοι ξεχνοῦν πὼς ὁ Λαφάργκ, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ γλώσσα καὶ στὶς συνθηματικὲς γλῶσσες καὶ ποὺ χαραχτηρίζει τὶς διαλέκτους ἢ σὰν «τεχνητὴ γλώσσα» ἢ σὰ «συνθηματικὲς γλῶσσες», δηλώνει ξεκάθαρα στὴ μπροσούρα του πὼς «ἡ τεχνητὴ γλώσσα ποὺ ξεχώριζε τὴν ἀριστοκρατία... ἦταν θγαλμένη ἀπ' τὴν καθομιλουμένη ποὺ μιλιόταν ἀπ' τὸν ἀστὸ καὶ τὸν τεχνίτη, στὴν πόλη καὶ στὴν ὕπαιθρο».

Ὁ Λαφάργκ ἀναγνωρίζει λοιπὸν τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαὸ καὶ καταλαβαίνει πολὺ καλὰ τὸν ὑποτελὴ χαραχτήρα καὶ τὴν ἐξάρτηση τῆς «ἀριστοκρατικῆς γλώσσας» καὶ τῶν ἄλλων διαλέκτων καὶ συνθηματικῶν γλωσσῶν ὡς πρὸς τὴν κοινὴ γλώσσα ὅλου τοῦ λαοῦ.

Πράγμα ποὺ σημαίνει πὼς ἡ ἀναφορὰ στὸ Λαφάργκ εἶναι ἄστοχη.

Ἀναφέρονται στὸ γεγονὸς ὅτι μιὰ δοσμένη περίοδο στὴν Ἀγγλία οἱ ἄγγλοι φεουδάρχες «ἐπὶ αἰῶνες» μιλοῦσαν τὰ γαλλικὰ ἐνῶ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς μιλοῦσε τὴν ἀγγλικὴ γλώσσα καὶ θέλησαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ «ταξικοῦ χαραχτήρα» τῆς γλώσσας καὶ ἐνάντια στὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό. Ἀλλὰ αὐτὸ σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν εἶναι ἐπιχείρημα, εἶναι μᾶλλον ἀνέκδοτο. Πρῶτο, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲ μιλοῦσαν τὰ γαλλικὰ ὅλοι οἱ φεουδάρχες, παρὰ μόνο ἕνας ἀσήμαντος ἀριθμὸς ἄγγλων μεγαλοφεουδαρχῶν στὴ βασιλικὴ αὐλὴ καὶ στὶς κομητεῖες. Δεύτερο, δὲ μιλοῦσαν μιὰ ὁποιαδήποτε «ταξικὴ γλώσσα», ἀλλὰ τὴν κανονικὴ γαλλικὴ γλώσσα, κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ γαλλικὸ λαό. Τρίτο, γνωρίζουμε πὼς αὐτὸς ὁ ἐνθουσιώδης θαυμασμὸς αὐτῶν ποὺ ἀρέσκονταν νὰ μιλοῦν τὴ γαλλικὴ γλώσσα ἐξαφανίστηκε στὴ συνέχεια χωρὶς νὰ ἀφήσει ἴχνη, ἀφήνοντας τὴ θέση του στὴν κοινὴ γιὰ ὅλο τὸν ἀγγλικὸ λαὸ ἀγγλικὴ γλώσσα. Πιστεύουν αὐτοὶ οἱ σύντροφοι πὼς «ἐπὶ αἰῶνες» οἱ ἄγγλοι φεουδάρχες καὶ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς συνεννοοῦνταν μεταξύ τους μὲ τὴ βοήθεια μεταφραστῶν, ὅτι οἱ ἄγγλοι φεουδάρχες δὲ χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἀγγλικὴ γλώσσα, ὅτι δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀγγλικὴ γλώσσα κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό, ὅτι ἡ γαλλικὴ γλώσσα ἦταν λοιπὸν στὴν Ἀγγλία κάτι παραπάνω ἀπὸ μιὰ γλώσσα σα-

λογιοῦ, ποὺ χρησιμοποιοῦνταν ἀποκλειστικὰ στὸ στενὸ κύκλο τῆς ὑψηλῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας; Πῶς μπορεῖ κανείς, στὴ βάση τέτιων ἀνεκδοτικῶν «ἐπιχειρημάτων», ν' ἀρνιέται τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό;

Οἱ ρῶσοι ἀριστοκράτες ἐπίσης ἀρέσκονταν μιὰ ἐποχὴ νὰ μιλοῦν γαλλικὰ στὴν αὐλὴ τῶν τσάρων καὶ στὰ σαλόνια. Καυχιόνταν γιὰ τὸ ὅτι, μιλώντας ρώσικα, ἀνακάτευαν συχνὰ καὶ γαλλικὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἤξεραν νὰ μιλοῦν ρώσικα μόνο μὲ γαλλικὴ προφορά. Μήπως αὐτὸ σημαίνει πὼς δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν στὴ Ρωσία ρώσικη γλώσσα κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό, πὼς ἡ κοινὴ γλώσσα ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ ἦταν ἕνας μῦθος, πὼς οἱ «ταξικὲς γλῶσσες» ἀποτελοῦσαν μιὰ πραγματικότητα;

Οἱ σύντροφοί μας διαπράττουν ἐδῶ δύο τουλάχιστον λάθη.

Τὸ πρῶτο λάθος εἶναι ὅτι συγχέουν τὴ γλώσσα μὲ τὸ ἐποικοδόμημα. Πιστεύουν πώς, ἀφοῦ τὸ ἐποικοδόμημα ἔχει ταξικὸ χαραχτήρα, τὸ ἴδιο καὶ ἡ γλώσσα δὲν πρέπει νἆναι κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχει ταξικὸ χαραχτήρα. Ἔχω πεῖ ἤδη παραπάνω πὼς ἡ γλώσσα καὶ τὸ ἐποικοδόμημα εἶναι δύο διαφορετικὲς ἔννοιες καὶ δὲν ἐπιτρέπεται σ' ἕνα μαρξιστὴ νὰ τὶς συγχέει.

Τὸ δεύτερο λάθος εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ σύντροφοι θεωροῦν τὴν ἀντίθεση τῶν συμφερόντων τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τοῦ προλεταριάτου, τὸ σκληρὸ ταξικό τους ἀγώνα, σὰ μιὰ ἀποσύνθεση τῆς κοινωνίας, σὰ μιὰ ρήξη ὅλων τῶν δεσμῶν ἀνάμεσα στὶς ἐχθρικὲς τάξεις. Πιστεύουν ὅτι, ἀφοῦ ἡ κοινωνία εἶναι ἀποσυντεθιμένη καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ ἐνιαία κοινωνία, ἀλλὰ μόνο τάξεις, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη κοινῆς γλώσσας γιὰ τὴν κοινωνία, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἐθνικῆς γλώσσας. Τί ἀπομένει λοιπὸν ὅταν ἡ κοινωνία εἶναι ἀποσυντεθιμένη καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ ἐθνικὴ γλώσσα κοινὴ γιὰ ὅλο τὸ λαό; Ἀπομένουν οἱ τάξεις καὶ οἱ «ταξικὲς γλῶσσες». Συνεπάγεται λοιπὸν ὅτι κάθε «ταξικὴ γλώσσα» θὰ ἔχει τὴν «ταξική» της γραμματική, «προλεταριακὴ» γραμματικὴ καὶ «ἀστικὴ» γραμματική. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι στὴν πραγματικότητα αὐτὲς οἱ γραμματικὲς δὲν ὑπάρχουν, ἀλλ' αὐτὸ δὲ βάζει καθόλου σὲ δύσκολη θέση αὐτοὺς τοὺς συντρόφους: Εἶναι πεισμένοι πὼς αὐτὲς οἱ γραμματικὲς θὰ ἐμφανιστοῦν.

Ὑπῆρχαν στὴ χώρα μας μιὰ ὁρισμένη περίοδο «μαρξιστὲς» ποὺ διατείνονταν πὼς οἱ σιδηρόδρομοι ποὺ ἔμειναν στὴ χώρα μας μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη ἦταν ἀστικοὶ σιδηρόδρομοι, ὅτι δὲν ταίριαζε σὲ μᾶς τοὺς μαρξιστὲς νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουμε, ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς διαλύσουμε καὶ νὰ φτιάξουμε καινούργιους, «προλεταριακοὺς» σιδηρόδρομους. Αὐτὸ ἔκανε νὰ τοὺς ὀνομάσουν «τρωγλοδύτες»...

Εἶναι πασιφανὲς ὅτι αὐτὲς οἱ ἀπόψεις, ἑνὸς πρωτόγονου ἀναρχισμοῦ, γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ τὶς τάξεις, γιὰ τὴ γλώσσα, δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸ μαρξισμό. Ἀλλὰ ἀναμφισβήτητα ὑπάρχουν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν στὰ μυαλὰ ὁρισμένων συντρόφων μας ποὺ ἔχουν συγκεχυμένες ἰδέες.

Εἶναι προφανῶς λάθος ὅτι λόγω μιᾶς σκληρῆς ταξικῆς πάλης, ἡ κοινωνία ἔχει ἀποσυντεθεῖ σὲ τάξεις ποὺ οἰκονομικὰ δὲν ἔχουν πιὰ δεσμοὺς οἱ μὲν μὲ τὶς δὲ στοὺς κόλπους μιᾶς ἐνιαίας κοινωνίας. Ἀντίθετα, ὅσο καιρὸ θὰ ὑπάρχει καπιταλισμός, ἀστοὶ καὶ προλετάριοι θὰ εἶναι συνδεδεμένοι μ' ὅλους τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, σὰ συστατικὰ μέρη μιᾶς ἐνιαίας καπιταλιστικῆς κοινωνίας. Οἱ ἀστοὶ δὲ μποροῦν νὰ ζοῦν καὶ νὰ πλουτίζουν, ἂν δὲν ἔχουν στὴ διάθεσή τους μισθωτοὺς ἐργάτες. Οἱ προλετάριοι δὲ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν ἂν δὲν εἶναι μισθωτοὶ στοὺς καπιταλιστές. Ἡ ρήξη ὅλων τῶν οἰκονομικῶν δεσμῶν μεταξύ τους σημαίνει τὸ σταμάτημα κάθε παραγωγῆς, ἀλλὰ τὸ σταμάτημα κάθε παραγωγῆς ὁδηγεῖ στὸ θάνατο τῆς κοινωνίας, στὸ θάντο τῶν ἴδιων τῶν τάξεων. Καταλαβαίνουμε ὅτι καμιὰ τάξη δὲ θέλει νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν αὐτοκαταστροφή της. Γι' αὐτὸ ἡ πάλη τῶν τάξεων, ὅσο ὀξεία κι' ἂν εἶναι, δὲ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει στὴν ἀποσύνθεση τῆς κοινωνίας. Μόνο ἡ ἄγνοια τοῦ μαρξισμοῦ καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἄγνοια τῆς φύσης τῆς γλώσσας μπόρεσαν νὰ ὑποβάλουν σὲ ὁρισμένους συντρόφους μας αὐτὸ τὸ μῦθο γιὰ τὴν ἀποσύνθεση τῆς κοινωνίας, γιὰ τὶς «ταξικὲς» γλῶσσες, γιὰ τὶς «ταξικὲς» γραμματικές.

Ἀναφέρονται στὴ συνέχεια στὸ Λένιν, καὶ ὑπενθυμίζουν ὅτι ὁ Λένιν ἀναγνώριζε πὼς ὑπάρχουν στὸ καπιταλιστικὸ καθεστὼς δύο κουλτοῦρες, ἡ ἀστικὴ καὶ ἡ προλεταριακή, ὅτι τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς κουλτούρας, στὸν καπιταλισμό, εἶναι ἕνα ἐθνικιστικὸ σύνθημα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι σωστὰ καὶ ὁ Λένιν ἔχει ἐντελῶς δίκιο σ'

αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ἀλλὰ τί δουλειὰ ἔχει ἐδῶ ὁ «ταξικὸς χαραχτήρας» τῆς γλώσσας; Ἀναφέροντας τὰ λόγια τοῦ Λένιν σχετικὰ μὲ τὶς δύο κουλτοῦρες στὸ καπιταλιστικὸ σύστημα, αὐτοὶ οἱ σύντροφοι θέλουν προφανῶς νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη ὅτι ἡ ὕπαρξη στὴν κοινωνία δύο εἰδῶν κουλτούρας, ἀστικῆς καὶ προλεταριακῆς, σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἐπίσης δύο γλῶσσες, γιατὶ ἡ γλώσσα εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν κουλτούρα. Θέλουν δηλ. νὰ ποῦν πὼς ὁ Λένιν ἀρνεῖται τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς γλώσσας, εἶναι σὰ νὰ λένε πὼς ὁ Λένιν ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξη «ταξικῶν» γλωσσῶν. Τὸ λάθος αὐτῶν τῶν συντρόφων συνίσταται ἐδῶ στὸ ὅτι ταυτίζουν καὶ συγχέουν τὴ γλώσσα μὲ τὴν κουλτούρα. Ἀλλὰ ἡ κουλτούρα καὶ ἡ γλώσσα εἶναι δυὸ διαφορετικὰ πράγματα. Ἡ κουλτούρα μπορεῖ νἄναι ἀστικὴ ἢ σοσιαλιστική, ἐνῶ ἡ γλώσσα, σὰ μέσο ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι πάντα κοινὴ γιὰ κάθε λαό, μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσει καὶ τὴν ἀστικὴ καὶ τὴ σοσιαλιστικὴ κουλτούρα. Δὲν εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ρώσικη, ἡ οὐκρανική, ἡ οὐζμπέκικη γλῶσσες ἐξυπηρετοῦν σήμερα τὴ σοσιαλιστικὴ κουλτούρα αὐτῶν τῶν ἐθνῶν τὸ ἴδιο καλὰ ὅσο ἐξυπηρετοῦσαν τὴν ἀστική τους κουλτούρα πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη; Κατὰ συνέπεια, αὐτοὶ οἱ σύντροφοι σφάλλουν σοβαρὰ ὅταν δηλώνουν ὅτι ἡ ὕπαρξη δυὸ διαφορετικῶν εἰδῶν κουλτούρας ὁδηγεῖ στὴ δημιουργία δυὸ διαφορετικῶν γλωσσῶν καὶ στὴν ἄρνηση τῆς ἀναγκαιότητας μιᾶς μοναδικῆς γλώσσας.

Μιλώντας γιὰ δυὸ κουλτοῦρες, ὁ Λένιν ξεκινοῦσε ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ θέση ὅτι ἡ ὕπαρξη δύο εἰδῶν κουλτούρας δὲ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει στὴν ἄρνηση τῆς ἐνιαίας γλώσσας καὶ στὴ δημιουργία δύο γλωσσῶν, ὅτι ἡ γλώσσα πρέπει νἄναι ἐνιαία. Ὅταν οἱ μπουντιστὲς (6) κατηγοροῦσαν τὸ Λένιν ὅτι ἀρνεῖται τὴν ἀναγκαιότητα ἐθνικῆς γλώσσας καὶ ὅτι βλέπει τὴν κουλτούρα σὰ νἄναι «χωρὶς ἐθνικὴ ὑπόσταση», ὁ Λένιν, εἶναι γνωστό, διαμαρτυρήθηκε ἔντονα ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία καὶ δήλωσε ὅτι χτυπᾶ τὴν ἀστικὴ κουλτούρα καὶ ὄχι τὴν ἐθνικὴ γλώσσα, τῆς ὁποίας τὴν ἀναγκαιότητα θεωροῦσε ἀναμφισβήτητη. Εἶναι περίεργο νὰ βλέπει κανεὶς ὁρισμένους συντρόφους μας νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῶν μπουντιστῶν.

Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν ἐνιαία γλώσσα, τῆς ὁποίας τὴν ἀναγκαιότητα ὑποτίθεται ὅτι ἀρνήθηκε ὁ Λένιν, θἄταν καλὸ ν' ἀκούγαμε τὰ παρακάτω λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Λένιν:

«Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀπὸ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἑνότητα τῆς γλώσσας καὶ ἡ ἐλεύθερη ἀνάπτυξη εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς προϋποθέσεις γιὰ ἕνα ἐμπόριο πραγματικὰ ἐλεύθερο, πραγματικὰ πλατὺ καὶ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ σύγχρονο καπιταλισμό, τῆς ἐλεύθερης καὶ πλατιᾶς ἕνωσης τοῦ πληθυσμοῦ σὲ κάθε τάξη παρμένη ξεχωριστά» (7).

Βγαίνει λοιπὸν ὅτι οἱ ἐντιμότατοί μας σύντροφοι διαστρέβλωσαν τὴν ἄποψη τοῦ Λένιν.

Ἀναφέρονται τέλος στὸ Στάλιν. Παραθέτουν ἀπ' τὸ Στάλιν τὸ παρακάτω κομμάτι:

«Ἡ ἀστικὴ τάξη καὶ τὰ ἐθνικιστικά της κόμματα ἦταν καὶ παραμένουν, σ' αὐτὴ τὴν περίοδο, ἡ κύρια καθοδηγητικὴ δύναμη αὐτῶν τῶν ἐθνῶν» (8). Ὅλα αὐτὰ εἶναι σωστά. Ἡ ἀστικὴ τάξη καὶ τὸ ἐθνικιστικό της κόμμια καθοδηγοῦν πράγματι τὴν ἀστικὴ κουλτούρα, ὅπως τὸ προλεταριάτο καὶ τὸ διεθνιστικό του κόμμα καθοδηγοῦν τὴν προλεταριακὴ κουλτούρα. Ἀλλὰ τί δουλειὰ ἔχει ἐδῶ ὁ «ταξικὸς χαραχτήρας» τῆς γλώσσας; Αὐτοὶ οἱ σύντροφοι δὲν ξέρουν ὅτι ἡ ἐθνικὴ γλώσσα εἶναι μία μορφὴ τῆς ἐθνικῆς κουλτούρας, ὅτι ἡ ἐθνικὴ γλώσσα μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσει καὶ τὴν ἀστικὴ καὶ τὴ σοσιαλιστικὴ κουλτούρα; Μήπως ἀγνοοῦν οἱ σύντροφοί μας τὴν πασίγνωστη ἄποψη τῶν μαρξιστῶν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, οἱ σημερινές, ρώσικη, οὐκρανικὴ, λευκορώσικη καὶ ἄλλες κουλτοῦρες εἶναι σοσιαλιστικὲς ἀπὸ ἄποψη περιεχομένου καὶ ἐθνικὲς ἀπὸ ἄποψη μορφῆς, δηλ. ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς γλώσσας; Εἶναι σύμφωνοι μ' αὐτὴ τὴ μαρξιστικὴ ἄποψη;

Τὸ λάθος τῶν συντρόφων μας εἶναι πὼς δὲ βλέπουν τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν κουλτούρα καὶ στὴ γλώσσα καὶ δὲν καταλαβαίνουν πὼς ἡ κουλτούρα ἀλλάζει περιεχόμενο σὲ κάθε νέα περίοδο ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας, ἐνῶ ἡ γλώσσα μένει βασικὰ ἡ ἴδια στὴ διάρκεια πολλῶν περιόδων καὶ ἐξυπηρετεῖ τὸ ἴδιο καλὰ τὴ νέα κουλτούρα ὅπως καὶ τὴν παλιά.

Ἔτσι:

α) Ἡ γλώσσα, σὰ μέσο ἐπικοινωνίας, ἦταν πάντα καὶ πα-

ραμένει μιὰ ἐνιαία γλώσσα γιὰ τὴν κοινωνία καὶ κοινὴ γιὰ ὅλα της τὰ μέλη.

β) Ἡ ὕπαρξη διαλέκτων καὶ συνθηματικῶν γλωσσῶν ἀντὶ νὰ ἀδυνατίζει, ἐπιβεβαιώνει τὴν ὕπαρξη μιᾶς γλώσσας κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό, γλώσσας τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν παρακλάδια καὶ στὴν ὁποία ὑποτάσσονται.

γ) Ἡ διατύπωση «ταξικὸς χαραχτήρας» τῆς γλώσσας, προέρχεται ἀπὸ μιὰ λαθεμένη θέση, μὴ μαρξιστική.

ΕΡΩΤΗΣΗ : Ποιά εἶναι τὰ χαραχτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς γλώσσας ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ἡ γλώσσα ἀνήκει σ' ἐκεῖνα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ποὺ δροῦν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὕπαρξης τῆς κοινωνίας. Γεννιέται καὶ ἀναπτύσσεται σύγχρονα μὲ τὴ γέννηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας. Πεθαίνει μαζὶ μὲ τὴν κοινωνία. Δὲν ὑπάρχει γλώσσα ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνία. Γι' αὐτὸ δὲ μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τὴ γλώσσα καὶ τοὺς νόμους τῆς ἐξέλιξης της παρὰ μόνο ἂν μελετήσουμε τὴ γλώσσα σὲ στενὴ σχέση μὲ τὴν ἱστορία τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἱστορία τοῦ λαοῦ στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ ἐξεταζόμενη γλώσσα καὶ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ θεματοφύλακας.

Ἡ γλώσσα εἶναι ἕνα μέσο, ἕνα ἐργαλεῖο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποίου ἐπικοινωνοῦν οἱ ἄνθρωποι μεταξύ τους, ἀνταλλάσσουν τὶς ἰδέες τους καὶ καταφέρνουν νὰ συνεννοοῦνται. Ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴ σκέψη, ἡ γλώσσα καταγράφει καὶ καθορίζει, μέσα στὶς λέξεις καὶ στοὺς συνδυασμοὺς τῶν λέξεων ποὺ φτιάχνουν τὶς προτάσεις, τὰ ἀποτελέσματα τῆς διεργασίας τῆς σκέψης, τὶς προόδους τῆς δουλειᾶς τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ ἐπεκτείνει τὶς γνώσεις του, καὶ κάνει ἐπίσης δυνατὴ τὴν ἀνταλλαγὴ ἰδεῶν στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Ἡ ἀνταλλαγὴ ἰδεῶν εἶναι μιὰ ἀνάγκη σταθερὴ καὶ ζωτική, γιατί, χωρὶς αὐτή, θἄταν ἀδύνατο νὰ ὀργανωθεῖ κοινὴ δράση τῶν ἀνθρώπων στὸν ἀγώνα ἐνάντια στὶς δυνάμεις τῆς φύσης, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν παραγωγὴ τῶν ἀναγκαίων ὑλικῶν ἀγαθῶν, χωρὶς αὐτὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθοῦν πρόοδοι στὴν παραγωγι-

κὴ δραστηριότητα τῆς κοινωνίας, ἀδύνατο, κατὰ συνέπεια, νὰ ὑπάρξει ἀκόμα καὶ κοινωνικὴ παραγωγή. Ἀπὸ δῶ βγαίνει ὅτι χωρὶς μιὰ γλώσσα κατανοητὴ γιὰ τὴν κοινωνία καὶ κοινὴ γιὰ τὰ μέλη της, ἡ κοινωνία σταματᾶ νὰ παράγει, ἀποσυντίθεται καὶ σταματᾶ νὰ ὑπάρχει σὰν τέτια. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, ἡ γλώσσα, ὄργανο ἐπικοινωνίας, εἶναι σύγχρονα ἕνα ἐργαλεῖο ἀγώνα καὶ ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας.

Ὅπως ξέρουμε, τὸ σύνολο ὅλων τῶν λέξεων ποὺ ὑπάρχουν σὲ μιὰ γλώσσα ἀποτελοῦν αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε λεξιλόγιό της. Τὸ κύριο στοιχεῖο στὸ λεξιλόγιο μιᾶς γλώσσας εἶναι ἡ «λεξηματικὴ της βάση», ποὺ οἱ ρίζες ἀποτελοῦν τὸν πυρήνα της. Αὐτὸς ὁ πυρήνας εἶναι πολὺ λιγότερο ἐκτεταμένος ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο τῆς γλώσσας, ἀλλὰ ἔχει πολὺ μακρὰ ζωὴ ποὺ διαρκεῖ αἰῶνες καὶ παρέχει στὴ γλώσσα μιὰ βάση γιὰ τὴ δημιουργία νέων λέξεων. Τὸ λεξιλόγιο ἀνταναικλᾶ τὴν κατάσταση τῆς γλώσσας: Ὅσο πιὸ πλούσιο καὶ ποικίλο εἶναι, τόσο πιὸ πλούσια καὶ ἀναπτυγμένη εἶναι ἡ γλώσσα.

Ὅμως τὸ λεξιλόγιο ἀπὸ μόνο του δὲν ἀποτελεῖ ἀκόμα τὴ γλώσσα, — εἶναι μᾶλλον τὸ ἀναγκαῖο ὑλικὸ γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς γλώσσας. Καὶ ὅπως τὰ ὑλικὰ κατασκευῆς στὶς οἰκοδομὲς δὲν εἶναι τὸ χτίριο, παρὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατο χωρὶς αὐτὰ νὰ χτιστεῖ τὸ χτίριο, ἔτσι τὸ λεξιλόγιο μιᾶς γλώσσας δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἴδια τὴ γλώσσα, παρ' ὅλο ποὺ χωρὶς αὐτὸ εἶναι ἀδύνατη κάθε γλώσσα. Ἀλλὰ τὸ λεξιλόγιο μιᾶς γλώσσας παίρνει τεράστια σημασία ὅταν μπεῖ στὴ διάθεση τῆς γραμματικῆς αὐτῆς τῆς γλώσσας. Ἡ γραμματικὴ καθορίζει τοὺς κανόνες ποὺ διέπουν τὴ μετατροπὴ τῶν λέξεων, τὸ συνδυασμὸ τῶν λέξεων μέσα σὲ μιὰ πρόταση, καὶ δίνει ἔτσι στὴ γλώσσα ἕνα ἁρμονικὸ καὶ λογικὸ χαραχτήρα. Ἡ γραμματικὴ (μορφολογία καὶ σύνταξη) εἶναι μιὰ συλλογὴ ἀπὸ κανόνες πάνω στὴ μετατροπὴ τῶν λέξεων καὶ τὸ συνδυασμό τους μέσα σὲ μιὰ πρόταση. Κατὰ συνέπεια, εἶναι ἀκριβῶς χάρη στὴ γραμματικὴ ποὺ ἡ γλώσσα ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπενδύει τὴν ἀνθρώπινη σκέψη μ' ἕνα ὑλικό, γλωσσικὸ κάλυμμα.

Τὸ ἰδιαίτερο χαραχτηριστικὸ τῆς γραμματικῆς εἶναι ὅτι παρέχει τοὺς κανόνες μετατροπῆς τῶν λέξεων, θεωρώντας, ὄχι συγκεκριμένες λέξεις, ἀλλὰ λέξεις γενικά, στερημένες κάθε συγκεκρι-

μένου χαραχτήρα. Δίνει τοὺς κανόνες σχηματισμοῦ τῶν προτάσεων θεωρώντας, ὄχι συγκεκριμένες προτάσεις, γιὰ παράδειγμα ἕνα συγκεκριμένο ὑποκείμενο, ἕνα συγκεκριμένο κατηγορούμενο κλπ., ἀλλὰ μ' ἕνα γενικὸ τρόπο ὅλες τὶς προτάσεις ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ συγκεκριμένη μορφὴ αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς πρότασης. Κατὰ συνέπεια, χωρὶς νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ εἰδικὸ καὶ τὸ συγκεκριμένο τόσο στὶς λέξεις, ὅσο καὶ στὶς προτάσεις, ἡ γραμματικὴ παίρνει αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει γενικὰ στὴ βάση τῶν μετατροπῶν τῶν λέξεων καὶ τῶν συνδυασμῶν τῶν λέξεων μέσα σὲ μιὰ πρόταση καὶ βγάζει ἀπὸ κεῖ τοὺς γραμματικοὺς κανόνες, τοὺς γραμματικοὺς νόμους. Ἡ γραμματικὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς παρατεταμένης ἐργασίας ἀφαίρεσης τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, ὁ δείχτης τεράστιας προόδου τῆς σκέψης.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ γραμματικὴ θυμίζει τὴ γεωμετρία ποὺ καθορίζει τοὺς νόμους της χωρὶς ν' ἀσχολεῖται μὲ συγκεκριμένα ἀντικείμενα, θεωρώντας τα σὰ σώματα χωρὶς συγκεκριμένο χαραχτήρα καὶ καθορίζοντας τὶς μεταξύ τους σχέσεις ὄχι σὰ συγκεκριμένες σχέσεις ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα τὰ συγκεκριμένα ἀντικείμενα, ἀλλὰ σὰ σχέσεις ἀνάμεσα στὰ σώματα γενικά, ποὺ στεροῦνται ἀπὸ κάθε συγκεκριμένο χαραχτήρα.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ἐποικοδόμημα ποὺ δὲν εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένο μὲ τὴν παραγωγή, ἀλλὰ μέσω τῆς οἰκονομίας, ἡ γλώσσα εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ μ' ὅλες τὶς ἄλλες δραστηριότητές του, σ' ὅλες χωρὶς ἐξαίρεση τὶς σφαῖρες δουλειᾶς του. Ἔτσι τὸ λεξιλόγιο μιᾶς γλώσσας, ὄντας τὸ πιὸ ἐπιδεχτικὸ στὶς ἀλλαγές, βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση μεταλλαγῶν σχεδὸν ἀσταμάτητων· ταυτόχρονα, διαφέροντας ἀπὸ τὸ ἐποικοδόμημα, ἡ γλώσσα δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ περιμένει τὴ διάλυση τῆς βάσης, ἐπιφέρει ἀλλαγὲς στὸ λεξιλόγιό της πρὶν ἀπ' τὴ διάλυση τῆς βάσης καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν κατάσταση τῆς βάσης.

Ὅμως τὸ λεξιλόγιο τῆς γλώσσας ἀλλάζει, ὄχι ὅπως τὸ ἐποικοδόμημα, καταστρέφοντας αὐτὸ ποὺ εἶναι παλιὸ καὶ χτίζοντας νέο, ἀλλὰ ἐμπλουτίζοντας τὸ ὑπάρχον λεξιλόγιο μὲ νέες λέξεις ποὺ πρόβαλαν ἀπ' τὶς ἀλλαγὲς ποὺ ἐπῆλθαν στὸ κοινωνικὸ καθεστώς, ἀπ' τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς, τὴν πρόοδο τῆς κουλ-

τούρας, τῆς ἐπιστήμης κλπ. Σύγχρονα, παρ' ὅλο ποὺ ἕνας ὁρισμένος ἀριθμὸς ξεπερασμένων λέξεων ἐξαφανίζεται γενικὰ ἀπ' τὸ λεξιλόγιο τῆς γλώσσας, προστίθεται σ' αὐτὸ ἕνας ἀριθμὸς νέων λέξεων πολὺ πιὸ σημαντικός. Ὅσο γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου, διατηρεῖ τὶς βασικές της γραμμὲς καὶ χρησιμοποιεῖται σὰ βάση τοῦ λεξιλόγιου τῆς γλώσσας.

Αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει κανείς. Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη νὰ καταστραφεῖ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου, ἀφοῦ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ ἐπιτυχία στὴ διάρκεια πολλῶν ἱστορικῶν περιόδων, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς οὐσιαστικῆς βάσης τοῦ λεξιλόγιου, ποὺ συσσωρεύτηκε στὴ διάρκεια αἰώνων, θὰ ὁδηγοῦσε στὴν παράλυση τῆς γλώσσας καὶ στὴν πλήρη ἀποδιοργάνωση τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μιὰ καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ φτιαχτεῖ ἕνα καινούργιο σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα.

Τὸ γραμματικὸ σύστημα τῆς γλώσσας ἀλλάζει μὲ ἀκόμα μεγαλύτερη βραδύτητα ἀπ' ὅ,τι ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου. Δημιουργημένο στὴ διάρκεια πολλῶν ἐποχῶν καὶ ἀποτελώντας ἕνα σῶμα μὲ τὴ γλώσσα, τὸ γραμματικὸ σύστημα ἀλλάζει ἀκόμα πιὸ ἀργὰ ἀπ' ὅ,τι ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου. Βέβαια, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ ὑφίσταται ἀλλαγές, τελειοποιεῖται, βελτιώνει καὶ συγκεκριμενοποιεῖ τοὺς κανόνες του ἐμπλουτίζεται μὲ νέους κανόνες· ἀλλὰ οἱ βάσεις τοῦ γραμματικοῦ συστήματος παραμένουν γιὰ πολὺ καιρό, δεδομένου ὅτι, ὅπως δείχνει ἡ ἱστορία, μποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν μὲ ἐπιτυχία τὴν κοινωνία γιὰ πολλὲς ἐποχές.

Ἔτσι, τὸ γραμματικὸ σύστημα τῆς γλώσσας καὶ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου ἀποτελοῦν τὴ βάση τῆς γλώσσας, τὴν οὐσία καὶ τὸ ἰδιαίτερο χαραχτηριστικό της.

Ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιώνει τὴν τεράστια σταθερότητα καὶ ἀντίσταση τῆς γλώσσας σὲ μιὰ βίαιη ἀφομοίωση. Ὁρισμένοι ἱστορικοί, ἀντὶ νὰ ἐξηγήσουν αὐτὸ τὸ φαινόμενο, ἀρκοῦνται στὸ νὰ δείχνουν τὴν ἔκπληξή τους. Ἀλλὰ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει κανένα θέμα ἔκπληξης. Ἡ σταθερότητα τῆς γλώσσας ἐξηγεῖται ἀπ' τὴ σταθερότητα τοῦ γραμματικοῦ της συστήματος καὶ τῆς οὐσιαστικῆς βάσης τοῦ λεξιλόγιού της. Ἐπὶ αἰῶνες, οἱ τοῦρκοι ἀφομοιωτὲς προσπάθησαν νὰ πετσοκόψουν, νὰ καταστρέψουν, νὰ ἐκμηδενίσουν

τὶς γλῶσσες τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, τὸ λεξιλόγιο τῶν βαλκανικῶν γλωσσῶν ὑπέστη σοβαρὲς τροποποιήσεις, μεγάλος ἀριθμὸς τούρκικων λέξεων καὶ ἐκφράσεων υἱοθετήθηκαν, ὑπῆρξαν «παραλληλισμοὶ» καὶ «διαφωνίες», ἀλλὰ οἱ βαλκανικὲς γλῶσσες ἀντιστάθηκαν καὶ ἐπέζησαν. Γιατί; Γιατὶ τὸ γραμματικὸ σύστημα καὶ ἡ βάση τοῦ λεξιλόγιου αὐτῶν τῶν γλωσσῶν βασικὰ διατηρήθηκαν.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ βγαίνει πὼς ἡ γλώσσα καὶ ἡ δομή της δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν σὰν τὸ προϊὸν μιᾶς ὁποιασδήποτε ἐποχῆς. Ἡ δομὴ τῆς γλώσσας, τὸ γραμματικό της σύστημα καὶ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της εἶναι τὸ προϊὸν μιᾶς σειρᾶς ἐποχῶν.

Εἶναι πιθανὸ στοιχεῖα τῆς σύγχρονης γλώσσας νὰ δημιουργήθηκαν ἤδη ἀπὸ τὴν πιὸ μακρινὴ ἀρχαιότητα, πρὶν ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας. Ἦταν μιὰ γλώσσα ἐλάχιστα σύνθετη, μ' ἕνα πολὺ φτωχὸ λεξιλόγιο, διαθέτοντας πάντως ἕνα δικό της γραμματικὸ σύστημα, εἶναι ἀλήθεια πρωτόγονο, ἀλλὰ ποὺ ἦταν πάντως ἕνα γραμματικὸ σύστημα.

Ἡ μετέπειτα ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐμφάνιση τῶν τάξεων, ἡ ἐμφάνιση τῆς γραφῆς, ἡ γέννηση κράτους ποὺ εἶχε ἀνάγκη γιὰ τὴ διοίκησή του μιᾶς ἐπικοινωνίας λίγο — πολὺ ταχτικῆς, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου ποὺ εἶχε ἀκόμα περισσότερο ἀνάγκη μιᾶς ταχτικῆς ἐπικοινωνίας, ἡ ἐμφάνιση τοῦ τύπου, οἱ πρόοδοι τῆς λογοτεχνίας, ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐπέφεραν μεγάλες ἀλλαγὲς στὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, οἱ φυλὲς καὶ οἱ ἐθνότητες κομματιάζονταν καὶ διασκορπίζονταν, ἀνακατεύονταν καὶ διασταυρώνονταν· εἴδαμε στὴ συνέχεια νὰ ἐμφανίζονται οἱ ἐθνικὲς γλῶσσες καὶ τὰ ἐθνικὰ κράτη, ἔγιναν ἐπαναστάσεις, τὰ παλιὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα ἔδωσαν τὴ θέση τους σὲ ἄλλα. Ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐπέφεραν ἀκόμα περισσότερες ἀλλαγὲς στὴ γλώσσα καὶ στὴν ἐξέλιξή της.

Παρ' ὅλα αὐτά, θὰ ἦταν σοβαρὸ λάθος νὰ πίστευε κανεὶς πὼς ἡ γλώσσα ἀναπτύχτηκε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἀναπτυσσόταν τὸ ἐποικοδόμημα, δηλαδὴ καταστρέφοντας αὐτὸ ποὺ ὑπῆρχε καὶ οἰκοδομώντας κάτι καινούργιο. Στὴν πραγματικότητα, ἡ γλώσσα δὲν ἀναπτύχτηκε καταστρέφοντας τὴν ὑπάρχουσα γλώσσα καὶ

φτιάχνοντας μιὰ καινούργια, ἀλλὰ ἀναπτύσσοντας καὶ τελειοποιώντας τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ὑπάρχουσας γλώσσας. Καὶ τὸ πέρασμα ἀπὸ μιὰ ποιότητα γλώσσας σὲ μιὰ ἄλλη δὲ γινόταν σὲ καμιὰ περίπτωση μὲ ἔκρηξη, καταστρέφοντας μὲ μιᾶς ὅλο τὸ παλιὸ καὶ χτίζοντας τὸ καινούργιο, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀργὴ συσσώρευση, γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, στοιχείων τῆς νέας ποιότητας, τῆς νέας δομῆς τῆς γλώσσας, καὶ μὲ προοδευτικὴ ἀχρήστευση τῶν στοιχείων τῆς παλιᾶς ποιότητας.

Λέγεται ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης τῆς γλώσσας κατὰ στάδια εἶναι μαρξιστικὴ θεωρία, γιατὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀναγκαιότητα ἀπότομων ἐκρήξεων σὰν προϋπόθεση γιὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ γλώσσα τῆς παλιᾶς ποιότητας σὲ μιὰ νέα ποιότητα. Αὐτὸ φυσικὰ εἶναι λάθος, γιατὶ εἶναι δύσκολο νὰ βρεῖ κανεὶς ὅ,τιδήποτε μαρξιστικὸ σ' αὐτὴ τὴ θεωρία. Καὶ ἂν ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης κατὰ στάδια ἀναγνωρίζει πράγματι τὶς ἀπότομες ἐκρήξεις στὴν ἱστορία τῆς ἀνάπτυξης τῆς γλώσσας, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τὴ θεωρία. Ὁ μαρξισμὸς δὲν ἀναγνωρίζει τὶς ἀπότομες ἐκρήξεις στὴν ἀνάπτυξη τῆς γλώσσας, τὴν ἀπότομη ἐξαφάνιση τῆς ὑπάρχουσας γλώσσας καὶ τὴν ἀπότομη δημιουργία μιᾶς νέας γλώσσας. Ὁ Λαφὰργκ ἔκανε λάθος ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὴν «ἀπότομη γλωσσικὴ ἐπανάσταση ποὺ διεξάχτηκε ἀπὸ τὸ 1789 ὣς τὸ 1794» στὴ Γαλλία (βλ. μπροσούρα τοῦ Λαφὰργκ: Ἡ γαλλικὴ γλώσσα πρὶν καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση). Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἔγινε στὴ Γαλλία καμιὰ γλωσσικὴ ἐπανάσταση, κι' ἀκόμα λιγότερο μιὰ ἀπότομη ἐπανάσταση. Βέβαια, στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, τὸ λεξιλόγιο τῆς γαλλικῆς γλώσσας ἐμπλουτίστηκε μὲ νέες λέξεις καὶ νέες ἐκφράσεις· ξεπερασμένες λέξεις ἐξαφανίστηκαν, ἡ ἔννοια ὁρισμένων λέξεων ἄλλαξε, ἀλλ' αὐτὸ ἦταν ὅλο. Ἀλλὰ τέτιες ἀλλαγὲς δὲν καθορίζουν τὸ μέλλον μιᾶς γλώσσας. Τὸ κύριο σὲ μιὰ γλώσσα εἶναι τὸ γραμματικὸ σύστημα καὶ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου. Ἀλλά, μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ ἐξαφανιστοῦν, στὴ διάρκεια τῆς ἀστικῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης, τὸ γραμματικὸ σύστημα καὶ ἡ οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιου τῆς γαλλικῆς γλώσσας, διατηρήθηκαν χωρὶς νὰ ὑποστοῦν ἀξιοσημείωτες ἀλλαγές· καὶ ὄχι μόνο διατηρήθηκαν, ἀλλὰ συνεχίζουν νὰ ὑπάρχουν στὴ σύγχρονη γαλλικὴ γλώσσα. Χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι

γιὰ νὰ διαλυθεῖ μιὰ ὑπάρχουσα γλώσσα καὶ νὰ φτιαχτεῖ μιὰ καινούργια ἐθνικὴ γλώσσα («ἀπότομη γλωσσικὴ ἐπανάσταση»), μιὰ χρονικὴ περίοδος πέντε - ἕξη χρόνων εἶναι ἀστεῖα μικρή, γι' αὐτὸ τὸ πράγμα χρειάζονται αἰῶνες.

Ὁ μαρξισμὸς πιστεύει ὅτι τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ γλώσσα μιᾶς παλιᾶς ποιότητας σὲ μιὰ νέα ποιότητα δὲ γίνεται μὲ ἐκρήξεις οὔτε μὲ καταστροφὴ τῆς ὑπάρχουσας γλώσσας καὶ δημιουργία μιᾶς νέας, ἀλλὰ μὲ τὴ βαθμιαία συσσώρευση στοιχείων τῆς νέας ποιότητας καὶ μὲ τὴ βαθμιαία ἄρα ἀπομάκρυνση τῶν στοιχείων τῆς παλιᾶς ποιότητας.

Πρέπει νὰ εἰπωθεῖ γενικὰ πρὸς τοὺς συντρόφους ποὺ γοητεύονται ἀπ' τὶς ἐκρήξεις, ὅτι ὁ νόμος ποὺ πρεσβεύει τὸ πέρασμα ἀπ' τὴν παλιὰ ποιότητα σὲ μιὰ νέα ποιότητα μέσω ἐκρήξεων, ὄχι μόνο εἶναι ἀνεφάρμοστος στὴν ἱστορία τῆς ἐξέλιξης μιᾶς γλώσσας, ἀλλὰ ἐπιπλέον δὲ μποροῦμε νὰ τὸν ἐφαρμόζουμε πάντα σ' ἄλλα κοινωνικὰ φαινόμενα ποὺ ἀφοροῦν τὴ βάση καὶ τὸ ἐποικοδόμημα. Αὐτὴ ἡ διαδικασία εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ μιὰ κοινωνία χωρισμένη σὲ ἐχθρικὲς τάξεις. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου ὑποχρεωτικὴ γιὰ μιὰ κοινωνία ποὺ δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐχθρικὲς τάξεις. Στὸ διάστημα ὀχτὼ μὲ δέκα χρόνων πραγματοποιήσαμε στὴ γεωργία τῆς χώρας μας τὸ πέρασμα ἀπ' τὸ ἀστικὸ καθεστὼς τῆς ἀτομικῆς ἀγροτικῆς ἐκμετάλλευσης, στὸ σοσιαλιστικό, κολχόζνικο καθεστώς. Ἦταν μιὰ ἐπανάσταση ποὺ γκρέμισε τὸ παλιὸ ἀστικὸ οἰκονομικὸ καθεστὼς στὴν ὕπαιθρο καὶ δημιούργησε ἕνα νέο καθεστώς, σοσιαλιστικό. Παρ' ὅλα αὐτά, αὐτὴ ἡ ριζικὴ μετατροπὴ δὲν ἔγινε μὲ ἐκρηκτικὸ τρόπο, δηλ. μὲ τὴν ἀνατροπὴ τῆς ὑπάρχουσας ἐξουσίας καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας ἐξουσίας, ἀλλὰ μὲ τὸ βαθμιαῖο πέρασμα ἀπὸ τὸ παλιὸ ἀστικὸ καθεστὼς στὴν ὕπαιθρο σ' ἕνα νέο καθεστώς. Αὐτὸ ἔγινε κατορθωτὸ γιατὶ ἦταν μιὰ ἐπανάσταση ἀπ' τὰ πάνω, γιατὶ ἡ ριζικὴ μετατροπὴ ἐπιτεύχτηκε μὲ πρωτοβουλία τοῦ ὑπάρχοντος καθεστῶτος, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς βασικῆς μάζας τῆς ἀγροτιᾶς.

Λέγεται ὅτι οἱ πολλὲς περιπτώσεις διασταύρωσης τῶν γλωσσῶν ποὺ ἔγιναν στὴν ἱστορία, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὴν ὥρα τῆς διασταύρωσης δημιουργεῖται μιὰ νέα γλώσσα μὲ ἔ-

κρηξη, μὲ τὸ ἀπότομο πέρασμα ἀπ' τὴν παλιὰ ποιότητα σὲ μιὰ νέα ποιότητα. Αὐτὸ εἶναι τελείως λάθος.

Δὲ μποροῦμε νὰ θεωροῦμε τὴ διασταύρωση τῶν γλωσσῶν σὰ μιὰ μοναδικὴ πράξη, ἕνα ἀποφασιστικὸ χτύπημα ποὺ δίνει ἀποτελέσματα σὲ μερικὰ χρόνια. Ἡ διασταύρωση τῶν γλωσσῶν εἶναι μιὰ μακριὰ διαδικασία ποὺ κλιμακώνεται στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων. Δὲ μπαίνει λοιπὸν ἐδῶ ζήτημα καμιᾶς ἔκρηξης.

Ἂς συνεχίσουμε. Θἄταν ἐντελῶς λαθεμένο νὰ πιστέψουμε πὼς ἡ διασταύρωση π.χ. δύο γλωσσῶν παράγει μιὰ νέα, μιὰ τρίτη, ποὺ δὲ μοιάζει σὲ καμιὰ ἀπ' τὶς διασταυρούμενες γλῶσσες, καὶ ξεχωρίζει ποιοτικὰ ἀπ' τὴν κάθε μιὰ ἀπ' αὐτές. Στὴν πραγματικότητα, ἡ μιὰ ἀπ' τὶς γλῶσσες βγαίνει γενικὰ νικήτρια τῆς διασταύρωσης, διατηρεῖ τὸ γραμματικό της σύστημα, διατηρεῖ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της καὶ συνεχίζει νὰ ἐξελίσσεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς ἐξέλιξής της, ἐνῶ ἡ ἄλλη γλώσσα χάνει σιγὰ-σιγὰ τὴν ἰδιότητά της καὶ σβήνει βαθμιαῖα.

Κατὰ συνέπεια, ἡ διασταύρωση δὲν παράγει μιὰ νέα γλώσσα, μιὰ τρίτη γλώσσα, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴ μιὰ ἀπ' τὶς γλῶσσες, τὸ γραμματικό της σύστημα καὶ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της, καὶ ἄρα τῆς ἐπιτρέπει νὰ ἐξελιχθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους ἀνάπτυξής της.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι παρατηρεῖται τότε ἕνας ὁρισμένος ἐμπλουτισμὸς τοῦ λεξιλόγιου τῆς νικήτριας γλώσσας σὲ βάρος τῆς νικημένης γλώσσας, ἀλλὰ αὐτὸ ἀντὶ νὰ τὴν ἐξασθενίζει τὴ δυναμώνει.

Ἔτσι ἔγινε, γιὰ παράδειγμα, μὲ τὴ ρώσικη γλώσσα, μὲ τὴν ὁποία διασταυρώθηκαν στὴ διάρκεια τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης γλῶσσες ἄλλων λαῶν καὶ ἡ ὁποία παρέμεινε πάντα νικήτρια.

Φυσικά, τὸ λεξιλόγιο τῆς ρώσικης γλώσσας πλάτυνε μὲ τὴν ἀφομοίωση τοῦ λεξιλόγιου ἄλλων γλωσσῶν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ διαδικασία ἀντὶ νὰ ἐξασθενίσει τὴ ρώσικη γλώσσα, ἀντίθετα τὴν ἐμπλούτισε καὶ τὴ δυνάμωσε.

Ὅσο γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαραχτήρα τῆς ρώσικης γλώσσας, δὲ θίχτηκε οὔτε στὸ ἐλάχιστο, γιατὶ διατηρώντας τὸ γραμματικό της σύστημα καὶ τὴν οὐσιαστικὴ βάση τοῦ λεξιλόγιού της, ἡ ρώσικη γλώσσα συνέχισε νὰ ἐξελίσσεται καὶ νὰ τελειοποιεῖται σύμφωνα μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς ἀνάπτυξής της.

Εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία πὼς ἡ θεωρία τῆς διασταύρωσης δὲ μπορεῖ νὰ προσφέρει τίποτα τὸ σοβαρὸ στὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία. Ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ μελέτη τῶν ἐσωτερικῶν νόμων ἐξέλιξης τῆς γλώσσας ἀποτελεῖ τὸ κύριο καθῆκον τῆς γλωσσολογίας, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἡ θεωρία τῆς διασταύρωσης δὲ μπορεῖ νὰ φέρει σὲ πέρας αὐτὸ τὸ καθῆκον. Ἀκόμα περισσότερο, οὔτε σκοπεύει νὰ τὸ κάνει, ἁπλά, δὲν τὸ παίρνει ὑπ' ὄψη της ἢ ἀκόμα δὲν τὸ καταλαβαίνει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ἡ Πράβντα εἶχε δίκιο ν' ἀνοίξει ἐλεύθερη συζήτηση πάνω στὰ προβλήματα τῆς γλωσσολογίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναί, εἶχε δίκιο.

Στὸ τέλος τῆς συζήτησης θὰ φανεῖ καθαρὰ σὲ ποιὰ κατεύθυνση θὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα τῆς γλωσσολογίας. Ἀλλὰ ἤδη ἀπὸ τώρα μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ συζήτηση ἦταν πολὺ χρήσιμη.

Ἡ συζήτηση ἀπόδειξε, πρὶν ἀπ' ὅλα, ὅτι στὰ ἱδρύματα γλωσσολογίας, στὸ κέντρο καθὼς καὶ στὶς Δημοκρατίες, βασίλευε ἕνα καθεστὼς ἀσυμβίβαστο μὲ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἰδιότητα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐπιστήμης. Ἡ παραμικρὴ κριτικὴ γιὰ τὴν κατάσταση τῆς σοβιετικῆς γλωσσολογίας, ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ δειλὲς ἀπόπειρες γιὰ νὰ κριτικαριστεῖ τὸ «νέο δόγμα» στὴ γλωσσολογία, καταδιώκονταν καὶ πνίγονταν ἀπὸ τὸ ἡγετικὸ περιβάλλον τῆς γλωσσολογίας. Γιὰ μιὰ κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὴν κληρονομιὰ τοῦ Ν. Μάρρ, γιὰ τὴν παραμικρὴ ἀποδοκιμασία τῆς θεωρίας τοῦ Ν. Μάρρ, ἐργαζόμενοι καὶ ἐρευνητὲς ἀξίας στὴ γλωσσολογία ἔχαναν τὴ θέση τους ἢ ὑποβιβάζονταν. Γλωσσολόγοι καλοῦνταν στὶς ἡγετικὲς θέσεις ὄχι γιὰ τὴν ἀξία τους, ἀλλὰ γιατὶ δέχονταν ἄνευ ὅρων τὴ θεωρία τοῦ Ν. Μάρρ.

Εἶναι γενικὰ ἀναγνωρισμένο πὼς δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἐπιστήμη ποὺ νὰ μπορεῖ ν' ἀναπτυχτεῖ καὶ νὰ ἐξαπλωθεῖ χωρὶς μιὰ πάλη ἀπόψεων, χωρὶς τὴν ἐλευθερία τῆς κριτικῆς. Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ γενικὰ ἀναγνωρισμένος κανόνας ἦταν ἀγνοημένος καὶ καταπατημένος. Σχηματίστηκε μιὰ κλεισμένη στὸν ἑαυτό της ὁμάδα ἀπὸ ἀλάθευτους ἡγέτες οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ προφύλαξαν τοὺς ἑαυτούς τους

ἐνάντια σὲ κάθε δυνατότητα κριτικῆς, ὑθίστηκαν στὴν ὡραία εὐχαρίστηση καὶ στὴν αὐθαιρεσία.

Νὰ ἕνα παράδειγμα: Τ ὸ μ ά θ η μ α τ ο ῦ Μ π α κ ο ῦ (διαλέξεις ποὺ ἔγιναν σ᾽ αὐτὴ τὴν πόλη ἀπ᾽ τὸ Ν. Μάρρ) ποὺ θεωρήθηκε ἐλλιπὲς καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀνατύπωση ἀπαγορεύτηκε ἀπ᾽ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, ἀνατυπώθηκε, ὡστόσο, μὲ διαταγὴ τῆς κάστας τῶν ἡγετῶν—ὁ σύντροφος Μετσκανίνωφ τοὺς ὀνομάζει «μαθητὲς» τοῦ Ν. Μάρρ—, καὶ περιλήφτηκε μεταξὺ τῶν βιβλίων ποὺ συνιστοῦσαν στοὺς φοιτητὲς χωρὶς καμιὰ ἐπιφύλαξη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπάτησαν τοὺς φοιτητὲς προτείνοντάς τους ἕνα μάθημα ἀναγνωρισμένα ἐλλιπὲς σὰν ἕνα βιβλίο ἀξίας. Ἂν δὲν ἤμουν πεισμένος γιὰ τὴν τιμιότητα τοῦ συντρόφου Μετσκανίνωφ καὶ τῶν ἄλλων εἰδικῶν τῆς γλωσσολογίας, θἄλεγα πὼς παρόμοια διαγωγὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ σαμποτάζ.

Πῶς μπόρεσε νὰ γίνει αὐτό; Αὐτὸ ἔγινε γιατὶ τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσίεεβ (9) ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε στὴ γλωσσολογία, καλλιεργεῖ τὸ πνεῦμα ἀνευθυνότητας καὶ εὐνοεῖ τέτιες παρεκτροπές.

Ἡ συζήτηση ἀποδείχτηκε ἐξαιρετικὰ χρήσιμη, πρὶν ἀπ᾽ ὅλα γιατὶ ξεσκέπασε αὐτὸ τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσίεεβ καὶ τὸ γκρέμισε ἐκ βάθρων.

Ἀλλὰ δὲ σταματάει ἐδῶ ἡ χρησιμότητα τῆς συζήτησης. Ὄχι μόνο γκρέμισε τὸ παλιὸ καθεστὼς στὴ γλωσσολογία, ἔδειξε ἀκόμα τὴν ἀπίστευτη σύγχυση ἰδεῶν ποὺ βασιλεύει πάνω στὰ πιὸ σημαντικὰ προβλήματα τῆς γλωσσολογίας, στοὺς ἡγετικοὺς κύκλους αὐτοῦ τοῦ τομέα τῆς ἐπιστήμης. Πρὶν ἀρχίσει αὐτὴ ἡ συζήτηση, δὲ μιλοῦσαν καὶ κάλυπταν τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πράγματα δὲν πήγαιναν καλὰ στὴ γλωσσολογία. Ἀλλ᾽ ὅταν ἄρχισε ἡ συζήτηση, ἡ σιωπὴ δὲν ἦταν πιὰ δυνατὸ νὰ κρατηθεῖ, ὑποχρεώθηκαν νὰ ἐκθέσουν τὴν ἄποψή τους στὸν τύπο. Καὶ τότε; Ἀποδείχτηκε ὅτι τὸ δόγμα τοῦ Ν. Μὰρρ περιέχει πολλὰ κενά, λάθη, συγκεχυμένα προβλήματα, θέσεις ἐλλιπῶς μελετημένες. Μπαίνει τὸ ἐρώτημα: Γιατὶ οἱ «μαθητὲς» τοῦ Ν. Μὰρρ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν τώρα μόνο, μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς συζήτησης; Γιατί δὲν τὸ ἔκαναν πιὸ πρίν; Γιατὶ δὲν τὸ εἶπαν ὅταν ἔπρεπε, ἀνοιχτὰ καὶ μὲ κάθε εἰλικρίνεια, ὅπως ἁρμόζει σὲ ἀνθρώπους τῆς ἐπιστήμης;

Ἀφοῦ ἀναγνώρισαν «ὁρισμένα λάθη» τοῦ Ν. Μάρρ, οἱ «μα-

θητές» του πιστεύουν φαίνεται πώς δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀναπτυχθεῖ παραπέρα ἡ σοβιετικὴ γλωσσολογία, παρὰ μόνο στὴ βάση μιᾶς «διορθωμένης» ἐκδοχῆς τῆς θεωρίας τοῦ Ν. Μάρρ. τὸν ὁποῖο θεωροῦν μαρξιστή. Ἔ, λοιπὸν ὄχι, ἀφῆστε μας μὲ τὸ μαρξισμὸ τοῦ Ν. Μάρρ. Πράγματι, ὁ Ν. Μὰρρ ἤθελε νὰ εἶναι μαρξιστὴς καὶ τὸ προσπάθησε, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ γίνει. Δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ν' ἁπλουστεύσει καὶ νὰ ἐκχυδαΐσει τὸ μαρξισμό, στὸ στὺλ τῶν μελῶν τῆς «Προλετκούλτ» ἢ τοῦ R.A.P.P.

Ὁ Ν. Μὰρρ εἰσήγαγε στὴ γλωσσολογία τὴ λαθεμένη, μὴ μαρξιστικὴ θέση, ποὺ θεωρεῖ τὴ γλώσσα σὰν ἕνα ἐποικοδόμημα. Ἐκεῖ περιπλέχτηκε κι' ὁ ἴδιος καὶ περιέπλεξε καὶ τὴ γλωσσολογία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναπτύξουμε τὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία πάνω στὴ βάση μιᾶς λαθεμένης θέσης.

Ὁ Ν. Μὰρρ εἰσήγαγε στὴ γλωσσολογία καὶ τὴν ἄλλη, ἐπίσης λαθεμένη, μὴ μαρξιστικὴ θέση, «τοῦ ταξικοῦ χαραχτήρα» τῆς γλώσσας, περιπλέχτηκε καὶ περιέπλεξε καὶ τὴ γλωσσολογία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναπτύξουμε τὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία πάνω σὲ μιὰ λαθεμένη θέση ποὺ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλη τὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν καὶ τῶν γλωσσῶν.

Ὁ Ν. Μὰρρ εἰσήγαγε στὴ γλωσσολογία ἕνα τόνο κομπορρημοσύνης, καυχησιολογίας καὶ ἀλαζονείας, ποὺ εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὸ μαρξισμὸ καὶ ὁδηγεῖ στὴ φτηνὴ καὶ μὲ ἐλαφρότητα ἄρνηση αὐτοῦ ποὺ ὑπῆρχε στὴ γλωσσολογία πρὶν ἀπ' τὸ Ν. Μάρρ.

Ὁ Ν. Μὰρρ δυσφημεῖ θορυβώδικα τὴ συγκριτικὴ ἱστορικὴ μέθοδο, τὴν ὁποία χαραχτηρίζει «ἰδεαλιστική». Ἐμεῖς λέμε ὅτι ἡ συγκριτικὴ ἱστορικὴ μέθοδος, παρὰ τὰ σοβαρά της ἐλαττώματα, ἀξίζει πάντως περισσότερο ἀπ' τὴν ἀνάλυση σὲ τέσσερα στοιχεῖα τοῦ Ν. Μάρρ ([10]), ποὺ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἰδεαλιστική. Γιατὶ ἡ πρώτη παροτρύνει στὴ δουλειά, στὴ μελέτη τῶν γλωσσῶν, ἐνῶ ἡ δεύτερη δὲν ὠθεῖ παρὰ στὸ νὰ μένει κανεὶς ξαπλωμένος στὸ πλευρὸ καὶ νὰ διαβάζει στὸ φλυντζάνι τοῦ καφὲ τὸ μυστήριο αὐτῶν τῶν περίφημων τεσσάρων στοιχείων.

Ὁ Ν. Μὰρρ ἀπορρίπτει ἀφ' ὑψηλοῦ κάθε προσπάθεια νὰ μελετηθοῦν οἱ ὁμάδες (οἰκογένειες) γλωσσῶν, σὰ μιὰ ἐκδήλωση τῆς θεωρίας τῆς «γλώσσας - μητέρας» ([11]). Ἀλλά, δὲ μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε ὅτι ἡ γλωσσικὴ συγγένεια ἐθνῶν, ὅπως γιὰ παράδειγμα

τῶν σλαβικῶν, εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ μελέτη τῆς γλωσσικῆς συγγένειας αὐτῶν τῶν ἐθνῶν θὰ μποροῦσε νἄχει μεγάλη χρησιμότητα γιὰ τὴ μελέτη τῶν νόμων ἀνάπτυξης τῆς γλώσσας. Χωρὶς νὰ ὑπολογίζουμε ὅτι ἡ θεωρία τῆς «γλώσσας-μητέρας» δὲν ἔχει καμιὰ δουλειὰ ἐδῶ.

Ἀκούγοντας τὸ Ν. Μάρρ καὶ κυρίως τοὺς «μαθητές» του, θὰ πίστευε κανεὶς πὼς πρὶν ἀπ' τὸ Ν. Μὰρρ δὲν ὑπῆρχε καμιὰ γλωσσολογία· πὼς ἡ γλωσσολογία ἄρχισε μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ «νέου δόγματος» τοῦ Ν. Μάρρ. Ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς ἦταν πολὺ πιὸ μετριόφρονες· πίστευαν πὼς ὁ διαλεχτικός τους ὑλισμὸς ἦταν τὸ προϊὸν τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐπιστημῶν, συμπεριλαμβανομένης τῆς φιλοσοφίας, κατὰ τὴν προηγούμενη περίοδο.

Ἔτσι, ἡ συζήτηση ἦταν ἐπίσης χρήσιμη μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, γιατὶ ἔφερε στὸ φῶς τὰ ἰδεολογικὰ κενὰ τῆς σοβιετικῆς γλωσσολογίας.

Πιστεύω πὼς ὅσο πιὸ νωρὶς ἀπαλλαγεῖ ἡ γλωσσολογία μας ἀπ' τὰ λάθη τοῦ Ν. Μάρρ, τόσο πιὸ γρήγορα θὰ μπορέσουμε νὰ τὴ βγάλουμε ἀπ' τὴν κρίση ποὺ περνᾶ αὐτὴ τὴ στιγμή.

Νὰ γκρεμίσουμε τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσίεεβ στὴ γλωσσολογία, νὰ ἀπαρνηθοῦμε τὰ λάθη τοῦ Ν. Μάρρ, νὰ εἰσάγουμε τὸ μαρξισμὸ στὴ γλωσσολογία, αὐτός, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ὁ δρόμος ποὺ θὰ ἐπιτρέψει νὰ βοθεῖ μιὰ ὑγιὴς βάση στὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία.

Πράβντα, 20 Ἰούνη 1950

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΣΣΑ Ε. ΚΡΑΤΣΕΝΙΝΝΙΚΟΒΑ

Συντρόφισσα Κρατσενιννίκοβα,
Ἀπαντῶ στὶς ἐρωτήσεις σας.

1. *ΕΡΩΤΗΣΗ: Στὸ ἄρθρο σας, ἀποδεικνύετε μὲ πειστικὸ τρόπο πὼς ἡ γλώσσα δὲν εἶναι οὔτε βάση, οὔτε ἐποικοδόμημα. Θἄχαμε δίκιο νὰ θεωροῦμε τὴ γλώσσα σὰ φαινόμενο ἀνεξάρτητο καὶ ἀπ' τὴ βάση καὶ ἀπ' τὸ ἐποικοδόμημα, ἢ θἄταν πιὸ σωστὸ νὰ θεωροῦμε τὴ γλώσσα σὰν ἐνδιάμεσο φαινόμενο;*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ κοινὸ στοιχεῖο ποὺ ὑπάρχει σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς βάσης καὶ τοῦ ἐποικοδομήματος, εἶναι ἐπίσης χαραχτηριστικὸ τῆς γλώσσας σὰν κοινωνικὸ φαινόμενο, δηλαδὴ ὅτι εἶναι στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα κοινωνικὰ φαινόμενα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς βάσης καὶ τοῦ ἐποικοδομήματος. Ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐδῶ σταματᾶ τὸ κοινὸ στοιχεῖο ποὺ ὑπάρχει σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Στὴ συνέχεια τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἀρχίζουν νὰ διαφοροποιοῦνται σοβαρά.

Τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ κοινὸ στοιχεῖο, τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἔχουν τὶς ἰδιαίτερές τους ἰδιομορφίες ποὺ διαχωρίζουν τὰ μὲν ἀπ' τὰ δὲ καὶ ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν ἐπιστήμη μιὰ πρωταρχικὴ σημασία. Οἱ ἰδιαίτερες ἰδιομορφίες τῆς βάσης ὀφείλονται στὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας ἀπὸ οἰκονομικὴ ἄποψη. Οἱ ἰδιαίτερες ἰδιομορφίες τοῦ ἐποικοδομήματος ὀφείλονται στὸ γεγονὸς ὅτι θέτει στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας τὶς πολιτικές, νομικές, αἰσθητικὲς καὶ ἄλλες ἰδέες, καὶ δημιουργεῖ γιὰ τὴν κοινωνία πολιτικούς, νομικοὺς καὶ ἄλ-

λους ἀντίστοιχους θεσμούς. Σὲ τί συνίστανται οἱ ἰδιαίτερες ἰδιομορφίες τῆς γλώσσας ποὺ τὴ διαχωρίζουν ἀπὸ τὰ ἄλλα κοινωνικὰ φαινόμενα; Στὸ ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας σὰ μέσο γιὰ τὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία, σὰ μέσο ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν μέσα στὴν κοινωνία, σὰ μέσο ποὺ ἐπιτρέπει στοὺς ἀνθρώπους νὰ καταλαβαίνονται μεταξύ τους καὶ νὰ φέρνουν σὲ πέρας μιὰ κοινὴ δουλειὰ σ' ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας, τόσο στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ὅσο καὶ σ' αὐτόν, τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, στὸν τομέα τῆς πολιτικῆς ὅσο καὶ σ' αὐτὸν τῆς κουλτούρας, στὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ὅσο καὶ σ' αὐτὸν τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Αὐτὲς οἱ ἰδιομορφίες ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴ γλώσσα, καὶ ἐπειδὴ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ σ' αὐτήν, ἡ γλώσσα γίνεται ἀντικείμενο μελέτης μιᾶς ἀνεξάρτητης ἐπιστήμης: τῆς γλωσσολογίας. Χωρὶς αὐτὲς τὶς ἰδιομορφίες τῆς γλώσσας, ἡ γλωσσολογία θἄχανε τὸ δικαίωμά της γιὰ μιὰ ἀνεξάρτητη ὕπαρξη.

Μὲ λίγα λόγια, δὲ μποροῦμε νὰ κατατάξουμε τὴ γλώσσα οὔτε στὴν κατηγορία τῶν βάσεων, οὔτε σ' αὐτὴ τῶν ἐποικοδομημάτων.

Δὲ μποροῦμε ἐπὶ πλέον νὰ τὴν κατατάξουμε στὴν κατηγορία τῶν «ἐνδιάμεσων» φαινομένων ἀνάμεσα στὴ βάση καὶ τὸ ἐποικοδόμημα, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχουν «ἐνδιάμεσα» φαινόμενα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Θὰ μποροῦσαμε ἴσως νὰ κατατάξουμε τὴ γλώσσα στὴν κατηγορία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας, σ' αὐτήν, ἂς ποῦμε, τῶν ἐργαλείων παραγωγῆς; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀνάμεσα στὴ γλώσσα καὶ τὰ ἐργαλεῖα παραγωγῆς, ὑπάρχει μιὰ κάποια ἀναλογία: Τὰ ἐργαλεῖα παραγωγῆς, ἀκριβῶς ὅπως ἡ γλώσσα, ἐκδηλώνουν ἕνα εἶδος ἀδιαφορίας ὡς πρὸς τὶς τάξεις καὶ μποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὶς διάφορες τάξεις τῆς κοινωνίας, τὶς παλιὲς καθὼς καὶ τὶς καινούργιες. Αὐτὴ ἡ σύμπτωση μᾶς ἐπιτρέπει ἄραγε νὰ κατατάξουμε τὴ γλώσσα στὴν κατηγορία τῶν ἐργαλείων παραγωγῆς; Καθόλου.

Ὑπῆρξε μιὰ ἐποχή, ποὺ ὁ Ν. Μάρρ, βλέποντας ὅτι ἡ ἄποψη «ἡ γλώσσα εἶναι ἕνα ἐποικοδόμημα πάνω στὴ βάση» συναντοῦσε ἀντιρρήσεις, ἀποφάσισε ν' ἀλλάξει σύστημα καὶ δήλωσε πὼς «ἡ

γλώσσα εἶναι ἕνα ἐργαλεῖο παραγωγῆς». Ὁ Ν. Μὰρρ εἶχε δίκιο νὰ κατατάσσει τὴ γλώσσα στὴν κατηγορία τῶν ἐργαλείων παραγωγῆς; Ὄχι, εἶχε ἐντελῶς ἄδικο.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὴ γλώσσα καὶ τὰ ἐργαλεῖα παραγωγῆς σταματᾶ στὴν ἀναλογία γιὰ τὴν ὁποία μόλις μίλησα. Ἀλλά, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ὑπάρχει μιὰ ριζικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ γλώσσα καὶ στὰ μέσα παραγωγῆς. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ ἔγκειται στὸ γεγονὸς ὅτι τὰ μέσα παραγωγῆς παράγουν ὑλικὰ ἀγαθά, ἐνῶ ἡ γλώσσα δὲν παράγει τίποτα ἀπολύτως, ἡ ἀκόμη δὲν «παράγει» παρὰ μόνο λέξεις. Γιὰ νὰ εἶμαι πιὸ συγκεκριμένος, οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἐργαλεῖα παραγωγῆς μποροῦν νὰ παράγουν ὑλικὰ ἀγαθά, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι ἔχοντας τὴ γλώσσα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐργαλεῖα παραγωγῆς, δὲ μποροῦν νὰ παράγουν ὑλικὰ ἀγαθά. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι ἂν ἡ γλώσσα μποροῦσε νὰ παράγει ὑλικὰ ἀγαθά, οἱ φλύαροι θᾶταν οἱ πιὸ πλούσιοι ἄνθρωποι τῆς γῆς.

2. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς ὁρίζουν τὴ γλώσσα σὰν τὴν «ἄμεση πραγματικότητα τῆς σκέψης», σὰν τὴν «πραγματικὴ... πραχτικὴ συνείδηση»(1[2]). «Οἱ ἰδέες, λέει ὁ Μάρξ, δὲν ὑπάρχουν ἔξω ἀπ' τὴ γλώσσα». Σὲ ποιὸ βαθμό, κατὰ τὴ γνώμη σας, ἡ γλωσσολογία πρέπει ν' ἀσχολεῖται μὲ τὸ νόημα τῆς γλώσσας, μὲ τὴ σημαντική, μὲ τὴν ἱστορικὴ σημασιολογία καὶ τὴν τεχνοτροπία, ἢ μήπως ἡ γλωσσολογία πρέπει νἄχει μόνο τὴ μορφὴ σὰν ἀντικείμενο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ἡ σημαντικὴ (σημασιολογία) εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς ἐνδιαφέροντες κλάδους τῆς γλωσσολογίας. Ἡ σημαντικὴ ὄψη τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐκφράσεων ἔχει σοβαρὴ σημασία στὴ μελέτη τῆς γλώσσας. Γι' αὐτὸ ἡ σημαντικὴ (σημασιολογία) πρέπει νὰ καταλαμβάνει στὴ γλωσσολογία τὴ θέση ποὺ τῆς ἀνήκει.

Ὅταν ὅμως μελετοῦμε τὰ ζητήματα τῆς σημαντικῆς καὶ χρησιμοποιοῦμε γι' αὐτὸ τὰ δεδομένα, δὲν πρέπει σὲ καμιὰ περίπτωση νὰ ὑπερτιμοῦμε τὴ σημασία της, κι' ἀκόμα περισσότερο νὰ κάνουμε κατάχρηση σ' αὐτή. Ἔχω ὑπ' ὄψη μου ὁρισμένους

γλωσσολόγους ποὺ ἔχουν ἕνα ὑπερβολικὸ πάθος γιὰ τὴ σημαντικὴ καὶ παραμελοῦν τὴ γλώσσα σὰν «ἄμεση πραγματικότητα τῆς σκέψης» ἀδιάρρηχτα δεμένη μὲ τὴ σκέψη, ποὺ διαχωρίζουν τὴ σκέψη ἀπ' τὴ γλώσσα καὶ δηλώνουν πὼς ἡ γλώσσα φτάνει στὸ τέλος τῆς ὕπαρξής της, πὼς μποροῦμε νὰ κάνουμε χωρὶς αὐτήν.

Κυττᾶξτε αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Ν. Μάρρ:

'Η γλώσσα δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο στὸ βαθμὸ ποὺ ἐκφράζεται μὲ τοὺς ἤχους· τὸ ἔργο τῆς σκέψης παράγεται ἐπίσης χωρὶς νὰ ἐκφράζεται... 'Η ὁμιλία (ἡ φωνητικὴ) ἄρχισε ἤδη ἀπὸ σήμερα νὰ μεταβιβάζει τὶς λειτουργίες της στὶς σύγχρονες ἐφευρέσεις ποὺ θριαμβεύουν χωρὶς ἐπιφύλαξη στὸ διάστημα, ἐνῶ ἡ σκέψη, ξεκινώντας ἀπ' αὐτὸ ποὺ συγκέντρωσε ἡ ὁμιλία στὸ παρελθὸν χωρὶς νὰ τὸ χρησιμοποιήσει κι' ἀπὸ ὅ,τι ἀπόχτησε τελευταῖα, προχωρεῖ πρὸς τὴν κορυφή, ὄντας προορισμένη νὰ ἐκθρονίσει καὶ νὰ ἀντικαταστήσει ἐντελῶς τὴν ὁμιλία. 'Η γλώσσα τοῦ μέλλοντος εἶναι ἡ σκέψη ποὺ ἀναπτύσσεται μέσα σὲ μιὰ τεχνικὴ ἀπελευθερωμένη ἀπ' τὴ φυσικὴ ὕλη. Καμιὰ ὁμιλία δὲ θὰ μπορεσει νὰ τῆς ἀντισταθεῖ, ἀκόμα καὶ ἡ φωνητικὴ ὁμιλία, ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι συνδεδεμένη μὲ τοὺς κανόνες τῆς φύσης. (Ν. Μάρρ: Δ ι α λ ε χ τ ὰ Ἔ ρ γ α).

Ἂν μεταφράσουμε σὲ ἁπλὴ γλώσσα αὐτὸ τὸ «μαγικὸ» γρῖφο, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι:

α) Ὁ Ν. Μὰρρ διαχωρίζει τὴ σκέψη ἀπ' τὴ γλώσσα.

β) Ὁ Ν. Μὰρρ πιστεύει ὅτι οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ ἐπικοινωνοῦν χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ γλώσσα, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἴδιας τῆς σκέψης, ἀπελευθερωμένης ἀπὸ τὴ «φυσικὴ ὕλη», ἀπελευθερωμένης ἀπ' τοὺς «κανόνες τῆς φύσης».

γ) Διαχωρίζοντας τὴ σκέψη ἀπ' τὴν ὁμιλία καὶ «ἀπελευθερώνοντάς» την, τὴν ὁμιλία, ἀπὸ τὴ «φυσικὴ ὕλη», ὁ Ν. Μὰρρ πέφτει στὸ τέλμα τοῦ ἰδεαλισμοῦ.

Λένε πὼς οἱ ἰδέες προέρχονται ἀπ' τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὶν νὰ ἐκφραστοῦν μέσα στὸ λόγο, ὅτι γεννιοῦνται χωρὶς τὸ ὑλικὸ τῆς γλώσσας, χωρὶς τὸ περίβλημα τῆς γλώσσας, σὰ νὰ λέμε γυμνές. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα λαθεμένο. Ὅποιες κι' ἂν εἶναι οἱ ἰδέες

πού ἔρχονται στό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου κι' ὅποια κι' ἄν εἶναι ἡ στιγμή πού αὐτές οἱ ἰδέες ἐμφανίζονται, δέ μποροῦν νά γεννηθοῦν καί νά ὑπάρξουν παρά πάνω στή βάση τοῦ ὑλικοῦ τῆς γλώσσας, παρά μόνο στή βάση τῶν ὅρων καί τῶν φράσεων τῆς γλώσσας. Δέν ὑπάρχουν γυμνές σκέψεις, ἀπελευθερωμένες ἀπ' τά ὑλικά ὁμιλίας, ἀπελευθερωμένες ἀπ' τή «φυσική ὕλη» πού εἶναι ἡ ὁμιλία. «Ἡ γλώσσα εἶναι ἡ ἄμεση πραγματικότητα τῆς σκέψης» (Μ ά ρ ξ). Ἡ πραγματικότητα τῆς σκέψης ἐκδηλώνεται μέ τή γλώσσα. Μόνο οἱ ἰδεαλιστές μποροῦν νά μιλοῦν γιά μιά σκέψη ξεκομμένη ἀπό τή «φυσική ὕλη», τήν ὁμιλία, γιά μιά σκέψη χωρίς ὁμιλία.

Μέ λίγα λόγια, ἐπειδή ὑπερτίμησε τή σημαντική καί τήν καταχράστηκε, ὁ Ν. Μάρρ ἔφτασε στόν ἰδεαλισμό.

Κατά συνέπεια, ἄν διαφυλάξουμε τή σημαντική (σημασιολογία) ἀπό τίς ὑπερβολές καί τίς καταχρήσεις τοῦ εἴδους πού διαπράττει ὁ Ν. Μάρρ καί ὁρισμένοι ἀπ' τούς «μαθητές» του, αὐτή μπορεῖ νά ὠφελήσει πολύ τή γλωσσολογία.

3. ΕΡΩΤΗΣΗ: Λέτε, καί ἔχετε ἐντελῶς δίκιο, πώς οἱ ἰδέες, οἱ ἔννοιες, τά ἤθη καί οἱ ἠθικές ἀρχές τοῦ ἀστοῦ καί τοῦ προλετάριου, εἶναι διαμετρικά ἀντίθετες. Ὁ ταξικός χαραχτήρας αὐτῶν τῶν φαινομένων ἀντανακλᾶται ἀναμφισβήτητα στή σημασιολογική ὄψη τῆς γλώσσας (καί καμιά φορά μάλιστα στή μορφολογία της, στό λεξιλόγιό της, ὅπως αὐτό σωστά δείξατε στό ἄρθρο σας). Ὅταν ἀναλύουμε ἕνα συγκεκριμένο γλωσσολογικό ὑλικό, καί κατά κύριο λόγο τή σημασιολογική ὄψη μιᾶς γλώσσας, μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά τήν ταξική ἔννοια τῶν ἀπόψεων πού ἐκφράζει, κύρια ὅταν πρόκειται γιά τήν ἔκφραση μέσω τῆς γλώσσας ὄχι μόνο τῆς σκέψης τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἐπίσης γιά τή στάση του ἀπέναντι στήν πραγματικότητα, στάση ὅπου ἡ ταξική του ἔνταξη ἐκδηλώνεται μέ μιά ἰδιαίτερη σαφήνεια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Μέ λίγα λόγια, θέλετε νά μάθετε ἄν οἱ τάξεις ἐπιδροῦν πάνω στή γλώσσα, ἄν δίνουν στή γλώσσα τίς ἰδιαίτερές τους λέξεις καί ἐκφράσεις, ἄν ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου

οἱ ἄνθρωποι δίνουν σὲ μιὰ καὶ μόνη λέξη, σὲ μιὰ καὶ μόνη ἔκφραση μιὰ διαφορετικὴ σημασία, ἀνάλογα μὲ τὴν τάξη στὴν ὁποία ἀνήκουν.

Ναί, οἱ τάξεις ἐπιδροῦν πάνω στὴ γλώσσα, δίνουν στὴ γλώσσα τὶς ἰδιαίτερες λέξεις καὶ ἐκφράσεις τους καὶ καταλαβαίνουν καμιὰ φορὰ διαφορετικὰ μιὰ καὶ μόνη λέξη, μιὰ καὶ μόνη ἔκφραση. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

Ὅμως δὲν ἔπεται ὅτι οἱ ἰδιαίτερες λέξεις καὶ ἐκφράσεις, ὅπως καὶ οἱ διαφορὲς στὴ σημασιολογία, μποροῦν νὰ ἔχουν μιὰ σοβαρὴ σημασία γιὰ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς ἐνιαίας γλώσσας, κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό, ὅτι εἶναι ἄξιες νὰ ἐξασθενίσουν τὴ σημασία της ἢ νὰ μεταβάλουν τὸ χαραχτήρα της.

Πρῶτο, ὑπάρχουν μέσα στὴ γλώσσα τόσο λίγες ἰδιαίτερες λέξεις καὶ ἐκφράσεις, τόσο λίγες περιπτώσεις σημασιολογικῶν διαφορῶν, ποὺ ἀποτελοῦν μόλις ἕνα τοῖς ἑκατὸ ὅλου τοῦ ὑλικοῦ τῆς γλώσσας. Κατὰ συνέπεια, ἡ κύρια μάζα τῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων ποὺ ἀπομένουν, ὅπως καὶ ἡ σημασιολογία τους, εἶναι κ ο ι ν ὲ ς γιὰ ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Δεύτερο, οἱ ἰδιαίτερες λέξεις καὶ ἐκφράσεις ποὺ ἔχουν μιὰ ταξικὴ ἀπόχρωση δὲ χρησιμοποιοῦνται στὸ λόγο σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες δὲν ξέρω ποιᾶς «ταξικῆς» γραμματικῆς ποὺ στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς τῆς ὑπάρχουσας γλώσσας, κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό.

Ἄρα, ἡ ὕπαρξη ἰδιαίτερων λέξεων καὶ ἐκφράσεων, ὅπως καὶ διαφορῶν στὴ σημασιολογία μιᾶς γλώσσας, δὲν ἀδυνατίζει, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐπιβεβαιώνει τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς μοναδικῆς γλώσσας, κοινῆς γιὰ ὅλο τὸ λαό.

4. ΕΡΩΤΗΣΗ: Στὸ ἄρθρο σας κάνετε μιὰ ἐντελῶς σωστὴ ἐξήγηση γιὰ τὸ Μάρρ, σὰν κάποιον ποὺ ἐκχυδάισε τὸ μαρξισμό. Σημαίνει αὐτὸ ὅτι οἱ γλωσσολόγοι, κι' ἀνάμεσά τους ἐμεῖς οἱ νέοι, ὀφείλουμε νὰ ἀπορρίψουμε ὅ λ η τὴ γλωσσολογικὴ κληρονομιὰ τοῦ Μάρρ, μέσα στὴν ὁποία ὑπάρχει ὅμως μιὰ σειρὰ ἀπὸ γλωσσολογικὲς ἔρευνες ἀξίας (γιὰ τὶς ὁποῖες μίλησαν οἱ σύντροφοι Τσικόμπαβα, Σανγέϊεβ καὶ ἄλλοι στὴ διάρκεια τῆς συ-

ζήτησης); Μποροῦμε ὅμως, ἔχοντας μιὰ κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὸ Μάρρ, νὰ πάρουμε ἀπ' αὐτὸν ὅ,τι χρήσιμο καὶ ἀξιόλογο ὑπάρχει;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Βέβαια, τὰ ἔργα τοῦ Ν. Μὰρρ δὲν περιέχουν μόνο λάθη. Ὁ Ν. Μὰρρ ἔκανε χοντρὰ λάθη ὅταν εἰσήγαγε στὴ γλωσσολογία στοιχεῖα τοῦ μαρξισμοῦ, διαστρεβλώνοντάς τα, ὅταν προσπάθησε νὰ δημιουργήσει μιὰ θεωρία ἀνεξάρτητη ἀπ' τὴ γλώσσα. Ἀλλὰ ὑπάρχουν στὸ Ν. Μὰρρ μερικὰ καλὰ ἔργα γραμμένα μέ ταλέντο, ὅπου, ξεχνώντας τὶς θεωρητικές του ἀξιώσεις, μελετᾶ εὐσυνείδητα καὶ μὲ ἐπιδεξιότητα, πρέπει νὰ τὸ ποῦμε, ὁρισμένες γλῶσσες. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἔργα, μποροῦμε νὰ βροῦμε ἕναν ἀρκετὰ μεγάλο ἀριθμὸ πραγμάτων διδαχτικῶν καὶ μὲ ἀξία. Εἶναι φανερὸ πὼς πρέπει νὰ πάρουμε αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπ' τὸ Ν. Μὰρρ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε.

5. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πολλοὶ γλωσσολόγοι θεωροῦν ὅτι ὁ φορμαλισμὸς εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς κύριες αἰτίες τῆς ἀδράνειας στὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία. Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ μάθω σὲ τί, κατὰ τὴ γνώμη σας, συνίσταται ὁ φορμαλισμὸς στὴν γλωσσολογία καὶ πῶς θὰ τὸν νικήσουμε.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ὁ Ν. Μὰρρ καὶ οἱ «μαθητές» του κατηγοροῦν γιὰ «φορμαλισμὸ» ὅλους τοὺς γλωσσολόγους ποὺ δὲ συμμερίζονται τὸ «νέο δόγμα» τοῦ Ν. Μάρρ. Βέβαια αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ καὶ δὲν εἶναι λογικό.

Ὁ Ν. Μὰρρ πίστευε ὅτι ἡ γραμματικὴ ἦταν μιὰ «καθαρὴ φόρμα» καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ θεωροῦσαν τὴ γραμματικὴ δομὴ σὰν τὴ βάση τῆς γλώσσας ἦταν φορμαλιστές. Αὐτὸ εἶναι καθαρὴ ἀνοησία.

Πιστεύω πὼς ὁ «φορμαλισμὸς» ἐπινοήθηκε ἀπ' τοὺς δημιουργοὺς τοῦ «νέου δόγματος» γιὰ νὰ διευκολύνουν τὴν πάλη τους ἐνάντια στοὺς ἀντιπάλους τους στὴ γλωσσολογία.

Ἡ αἰτία τῆς ἀδράνειας στὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία δὲν εἶναι ὁ «φορμαλισμὸς» ποὺ ἐφευρέθηκε ἀπ' τὸ Ν. Μὰρρ καὶ τοὺς «μαθητές» του, ἀλλὰ τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσέεβ καὶ τὰ θε-

ωρητικὰ κενὰ στὴ γλωσσολογία. Εἶναι οἱ «μαθητὲς» τοῦ **Ν. Μὰρρ** ποὺ ἐγκαθίδρυσαν τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσέεφ. Ἡ θεωρητικὴ σύγχυση προξενήθηκε στὴ γλωσσολογία ἀπ' τὸ **Ν. Μὰρρ** καὶ τοὺς πιὸ κοντινούς του συμπολεμιστές. Γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει πιὰ ἀδράνεια πρέπει νὰ ἐξαφανίσουμε καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Ἡ ἐξαφάνιση αὐτῶν τῶν πληγῶν θὰ ἐξυγιάνει τὴ σοβιετικὴ γλωσσολογία, θὰ τῆς ἀνοίξει πλατιὲς προοπτικὲς καὶ θὰ τῆς ἐπιτρέψει νὰ πάρει τὴν πρώτη θέση στὴν παγκόσμια γλωσσολογία.

29 Ἰούνη 1950

Πράβντα, 4 Ἰούλη 1950

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥΣ

ΣΤΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΣΑΝΤΖΕΓΙΕΦ

Σεβαστὲ σύντροφε Σ α ν τ ζ έ γ ι ε φ,

Ἀπαντῶ στὸ γράμμα σας μὲ μεγάλη καθυστέρηση, γιατὶ μόλις χτὲς μοῦ μεταφέρθηκε ἀπ' τὶς ὑπηρεσίες τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ ἑρμηνεία ποὺ δίνετε στὴ θέση μου γιὰ τὸ πρόβλημα τῶν διαλέκτων εἶναι ἀναμφισβήτητα σωστή.

Οἱ «ταξικὲς» διάλεκτοι, ποὺ θὰ ἦταν πιὸ σωστὸ νὰ ὀνομάσουμε συνθηματικὲς γλῶσσες, δὲν ὑπηρετοῦν τὶς λαϊκὲς μᾶζες, ἀλλὰ ἕνα μικρὸ στρῶμα στὴν κορυφὴ τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας. Ἀκόμα περισσότερο, δὲν ἔχουν οὔτε δικό τους γραμματικὸ σύστημα, οὔτε οὐσιαστικὴ βάση λεξιλόγιου. Ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς δὲ μποροῦν μὲ κανένα τρόπο νὰ μετατραποῦν σὲ ἀνεξάρτητες γλῶσσες.

Οἱ τοπικὲς διάλεκτοι (τοπολαλιές), ἀντίθετα, ὑπηρετοῦν τὶς λαϊκὲς μᾶζες κι' ἔχουν τὸ γραμματικό τους σύστημα καὶ τὴ δική τους οὐσιαστικὴ βάση λεξιλόγιου. Γι' αὐτὸ μερικὲς τοπικὲς διάλεκτοι μέσα στὴ διαδικασία τῆς δημιουργίας τῶν ἐθνῶν, μποροῦν νὰ γίνουν ἡ βάση τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν καὶ νὰ μετατραποῦν σὲ ἀνεξάρτητες ἐθνικὲς γλῶσσες. Αὐτὸ ἔγινε γιὰ παράδειγμα μὲ τὴ διάλεκτο τοῦ Κούρσκ — Ὀρέλ («λαλιὰ» τοῦ Κούρσκ — Ὀρέλ), τῆς ρώσικης γλώσσας ποὺ ἀποτέλεσε τὴ βάση τῆς ἐθνικῆς ρώσικης γλώσσας. Μποροῦμε νὰ ποῦμε τὰ ἴδια γιὰ τὴ διάλεκτο τοῦ Πολτάβα - Κίεβ τῆς οὐκρανικῆς γλώσσας ποὺ ἔγινε ἡ βάση τῆς ἐθνικῆς οὐκρανικῆς γλώσσας. Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὶς ἄλλες διαλέκτους αὐτῶν τῶν γλωσσῶν, αὐτὲς ἔχασαν τὸ χαραχτήρα τους, ἐνσωματώθηκαν μέσα σ' αὐτὲς τὶς γλῶσσες καὶ ἐξαφανίστηκαν μέσα σ' αὐτές.

Ἀντίθετες διαδικασίες μποροῦν νὰ γίνουν ὅταν ἡ μοναδικὴ γλώσσα ἑνὸς λαοῦ, ποὺ δὲν ἔχει γίνει ἀκόμα ἔθνος λόγω τῆς ἀπουσίας τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴν ἀνάπτυξή του οἰκονομικῶν συνθη-

κῶν, πεθαίνει ὕστερα ἀπὸ τὴ διάλυση τοῦ λαοῦ αὐτοῦ σὰν Κράτος καὶ ὅταν οἱ τοπικὲς διάλεκτοι ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα τὸ χρόνο νὰ συγχωνευτοῦν σὲ μιὰ μοναδικὴ γλώσσα, ἀναζωογονοῦνται καὶ προκαλοῦν τὴ δημιουργία τῶν ἀνεξάρτητων γλωσσῶν. Μπορεῖ νὰ ἔγινε ἀκριβῶς ἔτσι γιὰ παράδειγμα μὲ τὴ μοναδικὴ μογγολέζικη γλώσσα.

11 Ἰούλη 1950

Πράβντα, 2 Αὐγούστου 1950

ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥΣ ΝΤ. ΜΠΕΛΚΙΝ καὶ Σ. ΦΟΥΡΕΡ

Πῆρα τὰ γράμματά σας.

Τὸ λάθος σας εἶναι ὅτι μπερδέψατε δυὸ πράγματα διαφορετικὰ καὶ ἀντικαταστήσατε μ' ἕνα ἄλλο θέμα τὸ θέμα ποὺ ἐξέταζα στὴν ἀπάντησή μου στὴ συντρόφισσα Κρατσενιννίκοβα.

1. Σ' αὐτὴ τὴν ἀπάντηση, κριτικάρω τὸ Ν. Μάρρ, ὁ ὁποῖος μιλώντας γιὰ τὴν ὁμιλία (φωνητικὴ) καὶ τὴ σκέψη, διαχωρίζει τὴ γλώσσα ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ ἔτσι πέφτει στὸν ἰδεαλισμό. Στὴν ἀπάντησή μου ἐπρόκειτο γιὰ κανονικοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴ δυνατότητα τῆς ὁμιλίας. Ὑποστηρίζω ὅτι γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους οἱ σκέψεις δὲ μποροῦν νὰ ἐμφανιστοῦν παρὰ μόνο στὴ βάση τοῦ ὑλικοῦ τῆς γλώσσας καὶ ὅτι σκέψεις ἀπογυμνωμένες, χωρὶς σύνδεση μὲ τὸ ὑλικὸ τῆς γλώσσας δὲν ὑπάρχουν σ' αὐτούς.

Ἀντὶ νὰ υἱοθετήσετε ἢ νὰ ἀπορρίψετε αὐτὴ τὴ θέση, εἰσάγετε ἀνθρώπους ποὺ παρουσιάζουν ἀνωμαλίες, ἀνθρώπους ἀνίκανους νὰ μιλήσουν, κωφάλαλους ποὺ δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ μιλήσουν καὶ ποὺ οἱ σκέψεις τους, φυσικά, δὲ μποροῦν νὰ ἐμφανιστοῦν πάνω στὴ βάση τοῦ ὑλικοῦ τῆς γλώσσας. Ὅπως βλέπετε, αὐτὸ εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα, μὲ τὸ ὁποῖο δὲν καταπιάστηκα καὶ δὲ μποροῦσα νὰ καταπιαστῶ γιατὶ ἡ γλωσσολογία ἀσχολεῖται μὲ κανονικοὺς ἀνθρώπους, ἱκανοὺς νὰ μιλοῦν καὶ ὄχι μὲ ἀνθρώπους ποὺ παρουσιάζουν ἀνωμαλίες, μὲ κωφάλαλους, ποὺ δὲ μποροῦν νὰ μιλήσουν.

Ἀντικαταστήσατε τὸ θέμα ποὺ συζητιόταν μὲ ἕνα ἄλλο θέμα ποὺ δὲν εἶχε μπεῖ σὲ συζήτηση.

2. Ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ σύντροφου Μπέλκιν βγαίνει ὅτι βάζει στὸ ἴδιο πλάνο τὴν «ὁμιλούμενη γλώσσα», (φωνητικὴ γλώσσα) μὲ τὴ «γλώσσα τῶν χειρονομιῶν» (γλώσσα «τῶν χεριῶν» κατὰ τὸ Ν. Μάρρ). Πιστεύει καθαρὰ ὅτι ἡ γλώσσα τῶν χειρονομιῶν καὶ ἡ ὁμιλούμενη γλώσσα εἶναι ἰσοδύναμες, ὅτι ὑπῆρξε μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία δὲν εἶχε γλώσσα ὁμιλούμενη, ὅτι ἡ γλώσσα τῶν «χεριῶν» ἀντικαθιστοῦσε τότε τὴν ὁμιλούμενη ποὺ ἦρθε ἀργότερα.

Ἀλλὰ ἂν ὁ σύντροφος Μπέλκιν σκέφτεται πραγματικὰ ἔτσι, κάνει ἕνα σοβαρὸ λάθος. Ἡ φωνητικὴ ἢ ὁμιλούμενη γλώσσα ἦταν πάντα ἡ μοναδικὴ γλώσσα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἱκανὴ νὰ χρησιμοποιεῖται σὰ μέσο ἐντελῶς κατάλληλο γιὰ τὴ συνεννόηση ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Στὴν ἱστορία δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνθρώπινη κοινωνία, ὅσο καθυστερημένη κι' ἂν ἦταν, ποὺ νὰ μὴν εἶχε τὴ φωνητική της γλώσσα. Στὴν ἐθνογραφία δὲν ὑπάρχει κανένας μικρὸς λαὸς καθυστερημένος — ποὺ νὰ ὑπῆρξε, γιὰ παράδειγμα, τὸ ἴδιο ἢ ἀκόμα περισσότερο πρωτόγονος ἀπὸ τοὺς Αὐστραλοὺς ἢ τοὺς κατοίκους τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς τὸν περασμένο αἰώνα — ποὺ νὰ μὴ διαθέτει τὴ φωνητική του γλώσσα. Ἡ φωνητικὴ γλώσσα εἶναι, μέσα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, μιὰ ἀπ' τὶς δυνάμεις ποὺ βοήθησαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ξεχωρίσουν ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ζώων, νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ κοινωνίες, νὰ ἀναπτύξουν τὴν ἱκανότητα τῆς σκέψης, νὰ ὀργανώσουν τὴν κοινωνικὴ παραγωγή, νὰ βγοῦν νικητὲς στὸν ἀγώνα ἐνάντια στὶς δυνάμεις τῆς φύσης καὶ νὰ φτάσουν στὴν πρόοδο ποὺ γνωρίζουμε σήμερα

Σ' αὐτὴ τὴ βάση, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς λεγόμενης γλώσσας τῶν χειρονομιῶν εἶναι ἀσήμαντο, λόγω τῆς μεγάλης της φτώχειας καὶ τοῦ περιορισμένου χαραχτήρα της. Γιὰ νὰ μιλήσουμε καθαρά, δὲν εἶναι μιὰ γλώσσα, δὲν εἶναι κἂν ἕνα ὑποκατάστατο γλώσσας ποὺ θὰ μποροῦσε, μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, νὰ ἀντικαταστήσει τὴ φωνητικὴ γλώσσα, ἀλλὰ ἕνα βοηθητικὸ μέσο μὲ πολὺ περιορισμένες δυνατότητες, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιεῖ καμιὰ φορὰ ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ὑπογραμμίσει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο τῆς ὁμιλίας του. Ὅσο δὲ μποροῦμε νὰ συγκρίνουμε τὴ γλώσσα τῶν χειρονομιῶν

μὲ τὴ φωνητικὴ γλώσσα, ἄλλο τόσο δὲ μποροῦμε νὰ συγκρίνουμε τὴν πρωτόγονη ξύλινη τσάπα μὲ τὸ σύγχρονο τρακτὲρ μὲ ἑρπιστῆρες μὲ τὸ ἄροτρό του μὲ τὰ πέντε ἡνία ἢ τὸ ρυμουλκούμενο μηχανικὸ σπορέα του.

3. Ἔτσι, ἐνδιαφερόσαστε πρῶτα γιὰ τοὺς κωφάλαλους καὶ μετὰ μόνο γιὰ τὰ προβλήματα τῆς γλωσσολογίας. Εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὴ ἡ κατάσταση σᾶς ὁδήγησε νὰ μοῦ θέσετε μιὰ σειρὰ ἐρωτήσεις. Ἔ, λοιπόν, ἐὰν ἐπιμένετε, εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἱκανοποιήσω αὐτὰ ποὺ ζητᾶτε. Πῶς λοιπὸν παρουσιάζονται τὰ πράγματα μὲ τοὺς κωφάλαλους; Σκέφτονται; Κατέχουν τὴ δυνατότητα τῆς σκέψης; Ναί, ἔχουν τὴ δυνατότητα τῆς σκέψης, σκέφτονται. Εἶναι φανερὸ ὅτι, ἀφοῦ οἱ κωφάλαλοι εἶναι ἀδύνατο νὰ μιλήσουν, οἱ σκέψεις τους δὲ μποροῦν νὰ μορφοποιηθοῦν πάνω στὴ βάση τοῦ ὑλικοῦ τῆς γλώσσας. Αὐτὸ σημαίνει πὼς οἱ σκέψεις τῶν κωφάλαλων εἶναι ἀπογυμνωμένες, χωρὶς σχέση μὲ τοὺς «κανόνες τῆς φύσης» (ἡ ἔκφραση εἶναι τοῦ Ν. Μάρρ) ; Ὄχι, οἱ σκέψεις τῶν κωφάλαλων δὲ μορφοποιοῦνται καὶ δὲ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν παρὰ μόνο πάνω στὴ βάση τῶν εἰκόνων, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν παραστάσεων ποὺ ἐμφανίζονται σ' αὐτοὺς μέσα στὴν τρέχουσα ζωὴ σὲ σχέση μὲ τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ στὶς σχέσεις τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν μεταξύ τους, χάρη στὴν αἴσθηση τῆς ὅρασης, τῆς ἀφῆς, τῆς γεύσης καὶ τῆς ὄσφρησης. Ἔξω ἀπὸ αὐτὲς τὶς εἰκόνες, ἀντιλήψεις, παραστάσεις, ἡ σκέψη εἶναι κενή, ἄδεια ἀπὸ κάθε περιεχόμενο, δηλ. δὲν ὑπάρχει.

22 Ἰούλη 1950

Πράβντα, 2 Αὐγούστου 1950

ΣΤΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΚΟΛΟΠΩΦ

Πῆρα τὸ γράμμα σας.

Ἄργησα λίγο νὰ σᾶς ἀπαντήσω γιατὶ ἤμουν παραφορτωμένος ἀπὸ δουλειά.

Τὸ γράμμα σας προδαίνει συνοπτικὰ σὲ δύο ὑποθέσεις: Στὴν ὑπόθεση ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ παίρνουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου συγγραφέα, *ἀποκόβοντάς τα* ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ περίοδο ποὺ μελετιέται μέσα στὸ ἀπόσπασμα, καὶ δεύτερο, στὴν ὑπόθεση ὅτι αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα τὰ συμπεράσματα καὶ οἱ ἀπόψεις τοῦ μαρξισμοῦ ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ μελέτη μιᾶς ἀπὸ τὶς περιόδους τῆς ἱστορικῆς ἀνάπτυξης εἶναι σωστὰ γιὰ ὅλες τὶς περιόδους τῆς ἀνάπτυξης καὶ πρέπει, κατὰ συνέπεια, νὰ μείνουν *ἀμετάβλητα*.

Πρέπει νὰ πῶ ὅτι καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς ὑποθέσεις εἶναι βαθιὰ λαθεμένες.

Θέλω νὰ δώσω μερικὰ παραδείγματα.

1. Στὴ δεκαετία τοῦ '40 τοῦ περασμένου αἰώνα, ὅταν δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα ὁ μονοπωλιακὸς καπιταλισμός, ὅταν ὁ καπιταλισμὸς ἀναπτυσσόταν μὲ τρόπο λίγο—πολὺ κανονικό, ἀκολουθώντας μιὰ ἀνοδικὴ πορεία καὶ ἐπεκτεινόμενος σὲ καινούργιες περιοχὲς ποὺ ἀκόμα δὲν τὶς εἶχε καταλάβει, καὶ ὅταν ὁ νόμος τῆς ἀνισόμερης ἀνάπτυξης δὲ μποροῦσε ἀκόμα νὰ ἐκφραστεῖ ὁλότελα, ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς ἔφτασαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση δὲ μποροῦσε νὰ θριαμβεύσει σὲ μιὰ ὁποιαδήποτε χώρα παρμένη ξεχωριστά, δὲ μποροῦσε νὰ εἶναι νικήτρια παρὰ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ γενικὴ ἐξόρμηση ποὺ θὰ ἐξαπολυόταν σ' ὅλες τὶς πολιτισμένες χῶρες ἢ στὶς περισσότερες ἀπ' αὐτές. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἔγινε ἀργότερα κατευθυντήρια ἀρχὴ γιὰ ὅλους τοὺς μαρξιστές.

Ἐν τούτοις, στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα καὶ κύρια στὴν περίοδο τοῦ Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, ὅταν εἶχε γίνει καθαρὸ γιὰ ὅλους ὅτι ὁ προμονοπωλιακὸς καπιταλισμὸς εἶχε ὁλοφάνερα μετατραπεῖ σὲ μονοπωλιακὸ καπιταλισμό, ὅταν ὁ ἀνερχόμενος καπιταλισμὸς μετατράπηκε σὲ ψυχορραγοῦντα καπιταλισμό, ὅταν

ὁ πόλεμος ξεσκέπασε τὶς ἀνίατες ἀδυναμίες τοῦ παγκόσμιου ἰμπεριαλιστικοῦ μετώπου καὶ ὅταν ὁ νόμος τῆς ἀνισόμερης ἀνάπτυξης προσδιόρισε τὴν ὡρίμαση τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης σὲ διαφορετικὲς ἐποχὲς γιὰ τὶς διαφορετικὲς χῶρες, ὁ Λένιν ξεκινώντας ἀπ' τὴ μαρξιστικὴ θεωρία, ἔφταση στὸ συμπέρασμα ὅτι στὶς καινούργιες συνθῆκες ἀνάπτυξης ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση μποροῦσε κάλλιστα νὰ νικήσει σὲ μιὰ ξεχωριστὴ χώρα, ὅτι ἡ ταυτόχρονη νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης σ' ὅλες τὶς χῶρες ἢ στὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς πολιτισμένες χῶρες ἦταν ἀδύνατη λόγω τῆς ἀνισόμερης ὡρίμασης τῆς ἐπανάστασης σ' αὐτὲς τὶς χῶρες, ὅτι ἡ παλιὰ ἄποψη τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔνγκελς δὲν ἀνταποκρινόταν πιὰ στὶς νέες ἱστορικὲς συνθῆκες.

Ὅπως βλέπουμε, ἔχουμε ἐδῶ δυὸ διαφορετικὰ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ, συμπεράσματα ποὺ ὄχι μόνο ἀντιτίθενται ἀμοιβαῖα, ἀλλὰ ἀκόμα τὸ ἕνα ἀποκλείει τὸ ἄλλο.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς ποὺ χωρὶς νὰ πᾶνε στὸ βάθος τοῦ ζητήματος χρησιμοποιοῦν μηχανικὰ τὰ ἀποσπάσματα ξεκομμένα ἀπ' τὶς ἱστορικὲς συνθῆκες, μποροῦν νὰ ποῦν ὅτι τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ συμπεράσματα πρέπει νὰ ἀπορριφτεῖ σὰν ἀπόλυτα λαθεμένο καὶ ὅτι τὸ ἄλλο πρέπει νὰ ἐπεκταθεῖ, σὰν ἀπόλυτα σωστὸ σ' ὅλες τὶς περιόδους ἀνάπτυξης. Ἀλλὰ οἱ μαρξιστὲς δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ξέρουν ὅτι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς γελιῶνται, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ξέρουν ὅτι αὐτὰ τὰ δύο συμπεράσματα εἶναι σωστά, ἀλλὰ ὄχι μὲ ἀπόλυτο τρόπο, ὅτι καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶναι σωστὸ γιὰ τὴν ἐποχή του: Τὸ συμπέρασμα τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔνγκελς γιὰ τὴν περίοδο τοῦ προμονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ, καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ Λένιν γιὰ τὴν περίοδο τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ.

2. Ὁ Ἔνγκελς στὸ «Ἀ ν τ ι - Ν τ ύ ρ ι ν γ κ» λέει ὅτι μετὰ τὴ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης τὸ Κράτος πρέπει νὰ ἐξαφανιστεῖ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο μετὰ τὴ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης στὴ χώρα μας, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς μέσα στὸ κόμμα μας ἄρχισαν νὰ ἀπαιτοῦν ὥστε τὸ κόμμα νὰ πάρει μέτρα γιὰ νὰ ἐξαφανίσει ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ γρήγορα τὸ Κράτος μας, γιὰ νὰ διαλύσει τοὺς κρατικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ νὰ μὴν ἔχει ἕνα μόνιμο στρατό.

Ἐν τούτοις, μελετώντας τὴν παγκόσμια κατάσταση τῆς ἐποχῆς μας οἱ σοβιετικοὶ μαρξιστὲς ἔφταναν στὸ συμπέρασμα ὅτι μὲ δεδομένη τὴν καπιταλιστικὴ περικύκλωση, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης δὲν ἔχει γίνει παρὰ μόνο σὲ μιὰ χώρα καὶ ποὺ ὁ καπιταλισμὸς κυριαρχεῖ σ' ὅλες τὶς ἄλλες, ἡ χώρα τῆς νικηφόρας ἐπανάστασης, ἂν δὲ θέλει νὰ συντριβεῖ ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴ περικύκλωση, ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ ἐξασθενίζει, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ στερεώνει μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸ Κράτος της, τοὺς κρατικοὺς ὀργανισμούς, τὶς ὑπηρεσίες πληροφοριῶν, τὸ στρατό. Οἱ ρῶσοι μαρξιστὲς κατάληξαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διατύπωση τοῦ Ἔνγκελς σκοπεύει στὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σ' ὅλες τὶς χῶρες ἢ στὶς περισσότερες ἀπ' αὐτὲς καὶ ὅτι εἶναι ἀνεφάρμοστη στὴν περίπτωση ποὺ ὁ σοσιαλισμὸς νικᾶ σὲ μιὰ ξεχωριστὴ χώρα καὶ ἐνῶ ὁ καπιταλισμὸς κυριαρχεῖ σ' ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες.

Ὅπως βλέπουμε ἔχουμε ἐδῶ δύο ἀπόψεις διαφορετικὲς ποὺ ἀλληλοαναιροῦνται σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ μέλλον τοῦ σοσιαλιστικοῦ Κράτους.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς μποροῦν νὰ ποῦν ὅτι αὐτὴ ἡ περίσταση γεννᾶ μιὰ ἀφόρητη κατάσταση, ὅτι πρέπει νὰ ἀπορριφτεῖ ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις σὰν ἀπόλυτα λαθεμένη καὶ νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ ἄλλη σὰν ἀπόλυτα σωστὴ γιὰ ὅλες τὶς περιόδους ἀνάπτυξης τοῦ σοσιαλιστικοῦ Κράτους. Ἀλλὰ οἱ μαρξιστὲς δὲ μποροῦν νὰ μὴν ξέρουν ὅτι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς σφάλλουν, γιατὶ αὐτὲς οἱ δύο ἀπόψεις εἶναι σωστές, ἀλλὰ ὄχι μὲ ἀπόλυτο τρόπο, κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι σωστὴ γιὰ τὴν ἐποχή της: Ἡ ἄποψη τῶν σοβιετικῶν μαρξιστῶν γιὰ τὴν περίοδο τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ μιὰ ἢ περισσότερες χῶρες, καὶ ἡ ἄποψη τοῦ Ἔνγκελς γιὰ τὴν περίοδο ὅπου ἡ διαδοχικὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ μεμονωμένες χῶρες θὰ ὁδηγήσει στὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στὶς περισσότερες χῶρες καὶ ὅπου ἔτσι θὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀναγκαῖες συνθῆκες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἄποψης τοῦ Ἔνγκελς.

Θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε πολλὰ τέτια παραδείγματα.

Τὰ ἴδια ἰσχύουν καὶ γιὰ τὶς δύο διαφορετικὲς ἀντιλήψεις σχετικὰ μὲ τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα, ποὺ πάρθηκαν ἀπὸ διαφορετικὰ ἔργα τοῦ Στάλιν καὶ ἀναφέρθηκαν ἀπὸ τὸ σύντροφο Κολόπωφ στὸ γράμμα του.

Ὁ σύντροφος Κολόπωφ ἀναφέρεται στὸ ἔργο τοῦ Στάλιν «Σχετικὰ μὲ τὸ μαρξισμὸ στὴ γλωσσολογία», ὅπου ὑπάρχει τὸ συμπέρασμα ὅτι λόγω τῆς διασταύρωσης δύο γλωσσῶν, γιὰ παράδειγμα, ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι γενικὰ νικήτρια καὶ ἡ ἄλλη ἐξαφανίζεται καὶ κατὰ συνέπεια ἡ διασταύρωση δὲ δίνει μιὰ καινούργια γλώσσα, μιὰ τρίτη γλώσσα, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴ μιὰ ἀπ' τὶς γλῶσσες. Ἀναφέρεται στὴ συνέχεια σ' ἕνα ἄλλο συμπέρασμα βγαλμένο ἀπ' τὴν εἰσήγηση τοῦ Στάλιν στὸ XVI συνέδριο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος (μπολσ.) τῆς ΕΣΣΔ, ὅπου λέγεται ὅτι στὴν περίοδο τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ παγκόσμια κλίμακα, ὅταν ὁ σοσιαλισμὸς θὰ σταθεροποιηθεῖ καὶ θὰ μπεῖ στὴν καθημερινὴ ζωή, οἱ ἐθνικὲς γλῶσσες θὰ πρέπει ἀναπόφευκτα νὰ συγχωνευτοῦν σὲ μιὰ γλώσσα κοινὴ καὶ δὲ θὰ εἶναι σίγουρα οὔτε ἡ ρώσικη, οὔτε ἡ γερμανικὴ καθημερινή, ἀλλὰ ἕνα καινούργιο πράγμα.

Συγκρίνοντας αὐτὲς τὶς δύο ἀπόψεις καὶ βλέποντας ὅτι ὄχι μόνο δὲ συμπίπτουν, ἀλλ' ἀποκλείουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ὁ σύντροφος Κολόπωφ ἀπελπίστηκε. «Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο σας, γράφει στὸ γράμμα του, κατάλαβα ὅτι λόγω τῆς διασταύρωσης τῶν γλωσσῶν, δὲ μπορεῖ π ο τ ὲ νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ καινούργια γλώσσα, ἐνῶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἤμουν ἐντελῶς πεισμένος, σύμφωνα μὲ τὴ παρέμβασή σας στὸ XVI συνέδριο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος (μπολσ.) τῆς ΕΣΣΔ, ὅτι σ τ ὸ ν κ ο μ μ ο υ ν ι σ μ ὸ οἱ γλῶσσες θὰ συγχωνεύονταν σὲ μιὰ κοινὴ γλώσσα».

Προφανῶς, ὁ σύντροφος Κολόπωφ, ἀφοῦ ἀνακάλυψε μιὰ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὶς δύο ἀπόψεις, βαθιὰ πεισμένος ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντίθεση πρέπει νὰ ἐξαφανιστεῖ, πιστεύει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀπορριφτεῖ ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις σὰ λαθεμένη καὶ νὰ γαντζωθοῦμε στὴν ἄλλη ἄποψη θεωρώντας τη σωστὴ γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ γιὰ ὅλες τὶς χῶρες. Ἀλλὰ σὲ ποιὰ ἄποψη θὰ γαντζωθοῦμε, αὐτὸ δὲν τὸ ξέρει μᾶλλον. Καταλήγουμε σὲ ἀδιέξοδο. Στὸ σύντροφο Κολόπωφ δὲν πέρασε κἂν ἡ ἰδέα ὅτι οἱ δύο ἀπόψεις μποροῦν νὰ εἶναι σωστές, ἡ κάθε μιὰ γιὰ τὴν ἐποχή της.

Κάτι τέτιο συμβαίνει πάντα μὲ τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ταλμουδιστὲς ποὺ χωρὶς νὰ πᾶνε στὸ βάθος τῶν ζητημάτων, χρησιμοποιώντας ἀποσπάσματα μὲ μηχανικὸ τρόπο, ἄσχετα μὲ τὶς ἱστορικὲς

συνθῆκες στὶς ὁποῖες ἀναφέρονται τὰ ἀποσπάσματα, καταλήγουν πάντα σὲ ἀδιέξοδο.

Καὶ ὅμως, ἂν ἐξετάσουμε τὸ βάθος τοῦ ζητήματος, δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος γιὰ νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἡ κατάσταση εἶναι χωρὶς διέξοδο. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Στάλιν: «Σχετικὰ μὲ τὸ μαρξισμὸ στὴ γλωσσολογία» καὶ ἡ παρέμβαση τοῦ Στάλιν στὸ XVI συνέδριο τοῦ Κόμματος ἀναφέρονται σὲ δυὸ ἐποχὲς ἐξ ὁλοκλήρου διαφορετικὲς καὶ ὅτι, κατὰ συνέπεια, βγαίνουν ἀπόψεις διαφορετικές.

Ἡ ἄποψη ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸ Στάλιν στὸ σύγγραμμά του, ὅπου μπαίνει τὸ ζήτημα τῆς διασταύρωσης τῶν γλωσσῶν, ἀναφέρεται σὲ μιὰ ἐποχὴ προηγούμενη ἀπὸ τὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ παγκόσμια κλίμακα, ὅταν οἱ ἐκμεταλλεύτριες τάξεις εἶναι ἡ κυρίαρχη δύναμη στὸν κόσμο, ὅταν ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀποικιακὴ καταπίεση παραμένει πολὺ δυνατή, ὅταν ἡ ἐθνικὴ ἀπομόνωση καὶ ἡ ἀμοιβαία δυσπιστία τῶν ἐθνῶν εἶναι κατοχυρωμένες λόγω τῶν κρατικῶν διαφορῶν, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἀκόμα ἰσότητα στὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν, ὅταν ἡ διασταύρωση τῶν γλωσσῶν πραγματοποιεῖται στὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς γλῶσσες, ὅταν δὲν ἰσχύουν ἀκόμα οἱ ἀναγκαῖες συνθῆκες γιὰ τὴν εἰρηνικὴ καὶ φιλικὴ συνεργασία τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γλωσσῶν, ὅταν δὲν εἶναι στὴν ἡμερήσια διάταξη ἡ συνεργασία καὶ τὸ ἀμοιβαῖο πλούτισμα τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ ἡ ἀφομοίωση μερικῶν γλωσσῶν καὶ ἡ νίκη ἄλλων. Καταλαβαίνουμε ὅτι σὲ τέτιες συνθῆκες δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν παρὰ γλῶσσες νικήτριες καὶ γλῶσσες νικημένες. Ἡ ἄποψη τοῦ Στάλιν ἀναφέρεται ἀκριβῶς σ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες ὅταν λέει ὅτι ἡ διασταύρωση δύο γλωσσῶν, γιὰ παράδειγμα, δὲν καταλήγει στὴ δημιουργία μιᾶς καινούργιας γλώσσας, ἀλλὰ στὴ νίκη τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς γλῶσσες καὶ στὴν ἧττα τῆς ἄλλης.

Σὲ σχέση μὲ τὴν ἄλλη ἄποψη τοῦ Στάλιν, παρμένη ἀπὸ τὴν παρέμβασή του στὸ XVI συνέδριο τοῦ Κόμματος, ἐκεῖ ποὺ μπαίνει τὸ ζήτημα τῆς συγχώνευσης τῶν γλωσσῶν σὲ μιὰ μοναδικὴ κοινὴ γλώσσα, αὐτὴ ἀναφέρεται σὲ μιὰ ἄλλη ἐποχὴ καὶ συγκεκριμένα στὴν ἐποχὴ ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ παγκόσμια κλίμακα, ὅταν ὁ παγκόσμιος καπιταλισμὸς δὲ θὰ ἰσχύει πιά, ὅταν οἱ ἐκμεταλλεύτριες τάξεις θὰ ἔχουν

ἀνατραπεῖ, ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀποικιακὴ καταπίεση θὰ ἔχει ἐξαφανιστεῖ, ἡ ἐθνικὴ ἀπομόνωση καὶ ἡ ἀμοιβαία δυσπιστία τῶν ἐθνῶν θὰ ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν προσέγγιση τῶν ἐθνῶν, ἡ ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐθνῶν θὰ ἔχει γίνει πραγματικότητα, ὅταν ἡ πολιτικὴ τῆς καταπίεσης καὶ ἀφομοίωσης τῶν γλωσσῶν δὲ θὰ ὑπάρχει πιά, ὅταν θὰ ἔχει ὀργανωθεῖ ἡ συνεργασία τῶν ἐθνῶν καὶ ὅταν οἱ ἐθνικὲς γλῶσσες θὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα μὲ τὴ συνεργασία τους νὰ πλουτιστοῦν ἀμοιβαῖα μὲ κάθε ἐλευθερία. Καταλαβαίνουμε ὅτι σ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες δὲ θὰ μποροῦσε νὰ μπεῖ ζήτημα καταπίεσης καὶ ἤττας μερικῶν γλωσσῶν καὶ νίκης ἄλλων γλωσσῶν. Δὲ θὰ ἔχουμε ἐδῶ νὰ κάνουμε μὲ δύο γλῶσσες ποὺ ἡ μιὰ θὰ ὑποστεῖ ἥττα, ἐνῶ ἡ ἄλλη θὰ βγεῖ νικήτρια ἀπὸ τὸν ἀγώνα, ἀλλὰ μὲ ἑκατοντάδες ἀπὸ ἐθνικὲς γλῶσσες ἀπὸ τὶς ὁποῖες, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μακρὰ οἰκονομική, πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ συνεργασία τῶν ἐθνῶν, θὰ ξεχωρίσουν ἀρχικὰ οἱ πιὸ πλούσιες ἀπὸ τὶς ἐνιαῖες κατὰ ζῶνες γλῶσσες, ἔπειτα αὐτὲς οἱ κατὰ ζῶνες γλῶσσες θὰ συγχωνευτοῦν σὲ μιὰ μοναδικὴ κοινὴ διεθνὴ γλώσσα, ἡ ὁποία δὲ θὰ εἶναι φυσικὰ οὔτε ἡ γερμανικὴ οὔτε ἡ ρώσικη οὔτε ἡ ἀγγλική, ἀλλὰ μιὰ καινούργια γλώσσα ποὺ θὰ διατηρήσει τὰ καλύτερα στοιχεῖα ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς καὶ τὶς κατὰ ζῶνες γλῶσσες.

Κατὰ συνέπεια, αὐτὲς οἱ δύο διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀντιστοιχοῦν σὲ δύο διαφορετικὲς ἐποχὲς τῆς ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτές, οἱ δύο ἀπόψεις εἶναι σωστὲς ἡ κάθε μιὰ γιὰ τὴν ἐποχή της.

Τὸ νὰ ἀπαιτοῦμε αὐτὲς οἱ ἀπόψεις νὰ μὴν ἀντιτίθενται καὶ νὰ μὴν ἀλληλοαποκλείονται, εἶναι τὸ ἴδιο παράλογο μὲ τὸ νὰ ἀπαιτοῦμε ἡ ἐποχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ καπιταλισμοῦ νὰ μὴ βρίσκεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐποχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ σοσιαλισμὸς καὶ ὁ καπιταλισμὸς νὰ μὴν ἀλληλοαποκλείονται.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ταλμουδιστὲς θεωροῦν τὸ μαρξισμό, τὰ διαφορετικὰ συμπεράσματα καὶ ἀπόψεις τοῦ μαρξισμοῦ σὰ μιὰ συνάθροιση ἀπὸ δόγματα ποὺ δὲν ἀλλάζουν «ποτὲ», ἀκόμα καὶ ὅταν ἀλλάζουν οἱ συνθῆκες ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας. Νομίζουν ὅτι ἂν μάθουν ἀπ' ἔξω αὐτὰ τὰ συμπεράσματα κι' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις καὶ ἀρχίσουν νὰ τὰ ἀναφέρουν ἀδιακρίτως, θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ λύνουν ὅλα τὰ ζητήματα, προεξοφλώντας ὅτι τὰ συμπεράσματα καὶ ἀπόψεις ποὺ

ἔχουν μάθει θὰ τοὺς ἐξυπηρετήσουν γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ γιὰ ὅλες τὶς χῶρες, γιὰ ὅλες τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ ἔτσι μποροῦν νὰ σκέφτονται μόνο οἱ ἄνθρωποι ποὺ βλέπουν στὸ μαρξισμὸ τὸ γράμμα, ἀλλὰ δὲ βλέπουν τὴν οὐσία, ποὺ μαθαίνουν ἀπ' ἔξω τὰ κείμενα τῶν συμπερασμάτων καὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ μαρξισμοῦ, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνουν τὸ περιεχόμενο.

Ὁ μαρξισμὸς εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν νόμων ἀνάπτυξης τῆς φύσης καὶ τῆς κοινωνίας, ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐπανάστασης τῶν καταπιεζόμενων καὶ ἐκμεταλλευόμενων μαζῶν, ἡ ἐπιστήμη τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ σ' ὅλες τὶς χῶρες, ἡ ἐπιστήμη τῆς οἰκοδόμησης τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας. Ὁ μαρξισμὸς σὰν ἐπιστήμη δὲ μπορεῖ νὰ μείνει στάσιμος, ἀναπτύσσεται καὶ τελειοποιεῖται. Στὴν ἀνάπτυξή του, ὁ μαρξισμὸς δὲ σταματᾶ νὰ ἐμπλουτίζεται ἀπὸ καινούργιες ἐμπειρίες καὶ καινούργιες γνώσεις. Κατὰ συνέπεια, μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις του καὶ τὰ συμπεράσματά του δὲ σταματοῦν νὰ ἀλλάζουν μὲ τὸν καιρό, δὲ σταματοῦν νὰ ἀντικαθίστανται ἀπὸ ἀπόψεις καὶ συμπεράσματα καινούργια ποὺ ἀνταποκρίνονται στὶς καινούργιες ἱστορικὲς συνθῆκες. Ὁ μαρξισμὸς δὲν παραδέχεται συμπεράσματα καὶ ἀπόψεις ἀμετάβλητες, ὑποχρεωτικὲς γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ ὅλες τὶς περιόδους. Ὁ μαρξισμὸς εἶναι ἐχθρὸς κάθε δογματισμοῦ.

28 Ἰούλη 1950

Πράβντα, 2 Αὐγούστου 1950

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Τὸ ἄρθρο τοῦ Ἰ. Στάλιν: «Ὁ μαρξισμὸς καὶ τὰ προβλήματα γλωσσολογίας», ποὺ δημοσιεύτηκε στὶς 20 τοῦ Ἰούνη 1950 στὴν Πράβντα ἔπειτα ἀπὸ μιὰ συζήτηση πάνω στὰ προβλήματα τῆς γλωσσολογίας στὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση, ἀποτελεῖ ἀπάντηση στὶς ἐρωτήσεις ποὺ τοῦ ἔθεσαν γι' αὐτὸ τὸ θέμα μιὰ ὁμάδα σοβιετικῶν σπουδαστῶν, καὶ στὰ δημοσιευμένα στὶς στῆλες τῆς ἐφημερίδας, δοκίμια τῶν ὁποίων οἱ βασικοὶ τίτλοι εἶναι: «Στὸ δρόμο τῆς ὑλιστικῆς γλωσσολογίας» τοῦ Μπουλακόφσκι, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Οὐκρανίας, «Ἡ ἱστορία τῆς γλωσσολογίας στὴ Ρωσία καὶ ἡ θεωρία τοῦ Μὰρρ» τοῦ Νικηφόρωφ, «Γιὰ τὸν ταξικὸ χαραχτήρα τῆς γλώσσας» τοῦ Κουντριάφτσεβ.

(2) Ἅπαντα τοῦ Κ. Μὰρξ καὶ Φ. Ἔνγκελς τόμος 3—σελ. 11.

(3) Στὸ ἴδιο, τόμος 3, σελ. 12.

(4) Στὸ ἴδιο, τόμος 2, σελ. 12.

(5) Πὼλ Λαφὰργκ (1842—1911), γνωστὸς ἀγωνιστὴς τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, διακεκριμένος μαρξιστής, διαφωτιστὴς καὶ δημοσιολόγος. Ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς τοῦ γαλλικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, μαθητὴς καὶ συναγωνιστὴς τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔνγκελς καὶ σύζυγος τῆς κόρης τοῦ Μὰρξ Λάουρα.

(6) Μπουντιστές. Μέλη τοῦ Μπούντ, δηλαδὴ τῆς γενικῆς ἕνωσης τῶν ἑβραίων ἐργατῶν τῆς Λιθουανίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ρωσίας. Τὸ Μπούντ ἦταν μιὰ ἑβραϊκὴ μικροαστικὴ ὀππορτουνιστικὴ ὀργάνωση, ποὺ ἱδρύθηκε σ' ἕνα συνέδριο ποὺ ἔγινε στὴ Βίλνα τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1897 Ἀνάπτυξε δραστηριότητα βασικὰ ἀνάμεσα στοὺς ἑβραίους βιοτέχνες. Στὸ πρῶτο συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος Ρωσίας (1898) μπαίνει στὸ κόμμα «σὰν αὐτόνομη ὀργάνωση τῆς ὁποίας ἡ βασικὴ δραστηριότητα περιορίζεται στὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦσαν εἰδικὰ τὸ ἑβραϊκὸ προλεταριάτο». Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἔνταξή του στὸ κόμμα προπαγάνδιζε τὸν ἐθνικισμό, τὸν αὐτονομισμό, στοὺς κόλπους τοῦ ρώσικου ἐργατικοῦ κινήματος. Ἡ θέση του, βγαλμένη ἀπὸ ἕνα ἀστικὸ ἐθνικισμό, κριτικαρίστηκε αὐστηρὰ ἀπὸ τὴν «Ἰσκρα», ἐφημερίδα ποὺ ἱδρύθηκε ἀπὸ τὸ Λένιν.

(7) Β. Ι. Λένιν: «Γιὰ τὸ δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν» Ἔργα, τόμος 20.

(8) Στάλιν: «Ὁ Λενινισμὸς καὶ τὸ ἐθνικὸ ζήτημα» Ἔ ρ γ α, τόμος 11.

(9) Τὸ καθεστὼς σὰν τοῦ Ἀρακτσέεβ, καθεστὼς ποὺ ὀφείλει τὸ ὄνομά του στὸν ἀντιδραστικὸ πολιτικὸ κόμητα Ἀλέξη Ἀρακτσέεβ, ἦταν μιὰ χωρὶς φραγμὸ ἀστυνομικὴ διχτατορία ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε στὴ Ρωσία στὸ πρῶτο 4ο τοῦ XIX αἰῶνα, διχτατορία σπὴν ὁποία κυριαρχοῦσαν ἡ στρατιωτικὴ καταπίεση καὶ ἡ βία.

Ὁ Στάλιν ἀναφέρεται ἐδῶ στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ Μὰρρ στοὺς σοβιετικοὺς γλωσσολογικοὺς κύκλους.

(10) Στὶς ρίζες ὅλων τῶν γλωσσῶν ὁ Ν. Μὰρρ ὑποστήριζε ὅτι ὑπάρχουν τέσσερα πρωτόγονα στοιχεῖα, οἱ ἀκόλουθοι τέσσερεις ἦχοι (γραμμένοι μὲ λατινικὰ γράμματα): sal — ber — roch — ion.

(11) Ἡ θεωρία τῆς «γλώσσας — μητέρας» — δόγμα τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς σχολῆς, ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι μιὰ οἰκογένεια ἀπὸ γλῶσσες ἀποτελεῖ μιὰ ὁμάδα τοπικῶν διαλέκτων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ διαίρεση τῆς κοινῆς πρωτόγονης «γλώσσας—μητέρας». Γιὰ παράδειγμα, τὰ ἰταλικά, τὰ γαλλικά, τὰ ἱσπανικά, τὰ πορτογαλικὰ καὶ τὰ σύγχρονα ρουμάνικα εἶναι ἀδελφὲς γλῶσσες ποὺ προέρχονται ἀπ' τὰ λατινικὰ καὶ ποὺ στὴν καταγωγή τους δὲν ἦταν παρὰ διαφορετικὲς τοπικὲς διάλεκτοι. Ἐν τούτοις μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ὕπαρξη μιᾶς γλώσσας — μητέρας, γιὰ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς διαλέκτους ἢ τὶς σύγχρονες γλῶσσες, οἱ σοφοὶ τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς σχολῆς δημιούργησαν μιὰ ὑποθετικὴ γλώσσα — μητέρα, βασικὰ γιὰ τὴν ἐξήγηση τῶν κανόνων τῶν φωνητικῶν ἀλλαγῶν, ἀλλὰ τίποτα δὲν ἀποδεικνύει μέχρι ποιοῦ σημείου αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

(12) Κ. Μὰρξ καὶ Φ. Ἔνγκελς: Ἔ ρ γ α, γερμανικὴ ἔκδοση, Βερολίνο 1958. τόμος 3, σελ. 432 καὶ σελ. 30.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σχετικὰ μὲ τὸ μαρξισμὸ τὴ γλωσσολογία σελ. 9

Σχετικὰ μὲ ὁρισμένα προβλήματα γλωσσολογίας » 37

'Απάντηση σὲ συντρόφους » 45

Σημειώσεις » 57

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΕΜΜ. ΡΟΔΑΚΗ & ΣΙΑ
Γερανίου 7 - Τηλ. 533.965
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ
ΟΙΚΟΥ «ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ»
ΟΔΟΣ ΚΩΛΕΤΤΗ 4, ΑΘΗΝΑ
«EDITIONS HISTORIQUES»
4 RUE KOLETTI ATHENES (145)